

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

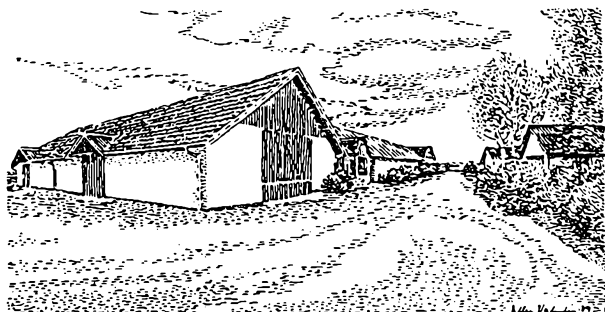
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

50 års jubilæum	side 2
Slægtsbegrebet	side 6
Da Slægtsgårdsforeningen blev til	side 8
25 frugtbare år	side 12
Landbruget 1941-91	side 13
Arvefæste	side 16
Jægergården	side 18

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening
 Februar - Marts 1991

Nr. 290 - 49. årgang

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse,
tlf. 53 58 40 16

Kasserer og sekretær:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvej 9, 2840 Holte,
tlf. 42 80 25 37 (efter 17). Postgiro nr. 808 31 42

Slægtsgaardsarkivet:

»Klostergaarden«, Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted,
tlf. 53 61 25 35 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Udbygade 19, 1, 2200 København N,
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K,
tlf. 33 11 67 20 efter kl. 18 (fortrinsvis gård- og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, »Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, »Lindegård«, Tyndkærvej 7,
6823 Ansager, tlf. 75 24 30 87
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, »Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 42 19 38 37
(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskredsens)

(Orenævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Poul Ancher Hansen, »Stensebygaard«, Stensebyvej 23,
3730 Nexø, tlf. 53 98 84 60
(Formand: Bornholms Amt)

Gårdejer, fhv. borgmester Verner Larsen, »Biltrisminde«, Åbovej 17, Herlufille,
4160 Herlufmagle, tlf. 53 75 11 61

Gårdejer Arne Højland, Bakkedraget 3,
4270 Høng, tlf. 53 55 28 41
(Formand: Vestsjællands Amt)

Gårdejer Meta Larsen, »Skovvang«, Præstøvej 107,
4640 Fakse, tlf. 53 82 51 45
(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, »Vestervang«, Marrebæk Tværvæg 5,
Marrebæk, 4873 Væggerløse, tlf. 53 87 73 57
(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, »Mariesminde«, Røjrupvej 41,
5550 Langeskov, tlf. 65 97 23 21
(Formand: Fynskredsens)

Gårdejer Elise Jensen, »Højtoftgård«, Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16
(Formand: Haderslev Amt)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 66 97
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Carl P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvej 25,
6830 Nr. Nebel, tlf. 75 28 81 14
(Formand: Ribe Amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114,
6880 Tarm, tlf. 97 37 30 08

Gårdejer Mads Andersen, Skårupvej 4, Hanning,
6900 Skjern, tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing Amt)

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted,
7100 Vejle, tlf. 75 86 50 21
(Formand: Vejle Amt)

Gårdejer Anders Knudsen Pedersen, »Kjærsgård«, Skadholsvej 5,
Gjerbøl, 7732 Snedsted, tlf. 97 93 42 71

Gårdejer Jens Kr. Nielsen, Toftegård, Vrouevej 15, Vroue,
7800 Skive, tlf. 97 54 70 31.
(Formand: Midtjysk kreds)

Gårdejer Henry Slemming, »Ryttergaarden«, Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99
(Formand: Århus Amt)

Gårdejer A.C. Winther Hansen, »Trillbakkegård«, Korsbjergvej 3 b, Grydsted,
9240 Nibe, tlf. 98 35 16 03.
(Formand: Himmerlandskredsens)

Gårdejer Esben Saksager, »Saksager«, Saksagervej 190,
9760 Vrå, tlf. 98 98 80 16
(Formand: Vendsysselkredsens)

Gårdejer Ingrid Houbak, »Gedemaalsgaard«, Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

50 års jubilæum

Her hvor vi markerer Dansk Slægtsgårdsforenings 50 års jubilæum, vil jeg prøve at se tilbage på udviklingen i dansk landbrug i disse 50 år, men også prøve at se frem i de næste 50.

I 1990 udkom der en bog med titlen »Fynske gårde« af Torben Lindegaard Jensen. Han beskæftiger sig med bygningskultur i det almindelige landbrug, og herved adskiller bogen sig fra mange andre udgivelser, der primært har omhandlet herregårdene.

Bogen er interessant, fordi den stiller spørgsmål ved vor måde at vedligeholde og forbedre vore boliger og øvrige landbrugsbygninger. Vi må vel alle erkende, at hvis man ser sagen udelukkende med arkitektoniske briller, er der gjort mange ulykker i dansk landbrug, og mange vil følge efter.

Her kolliderer kulturhistoriske interesser helt naturligt med udviklingen i landbruget, men i høj grad også med de økonomiske muligheder. Kravet om tidssvarende boliger og moderne produktionsbygninger har sat sit præg på det danske bonde-land, og jeg tror de fleste af os glæder os over de moderne driftsbygninger der er lette at vedligeholde, over moderne bekvemme boliger der letter hverdagen for den fortravlede landbofamilie.

At vi i samme åndedrag kan glæde os over velholdte firlængede bindingsværksgårde med stråtag, er blot udtryk for de mangeartede følelser vi alle er udstyret med.

Torben Lindegaard Jensen indleder et afsnit af sin bog med overskriften: »En dyster profeti blev opfyldt«, og jeg tillader mig at citere: »I forordet til »Danmarks Store Øer« fra 1935 filosoferer forfatteren Achton Friis over forandringerne i Danmarks bygnings- og landskabskultur. Han fremhæver, at landskabet for længe siden har antaget en form, som sandsynligvis vil blive bevaret, indtil en anden dyrkningsform vinder indpas. Han profeterer dystert, at man i fremtiden vil se et landbrug på flere tusind td. land med »monokulturer« – byg, raps, sukkerroer etc. hver i sine store rektangulære felter, hvor bølgebliksskure på størrelse med Københavns Rådhus er det eneste der rager op over agrene. – »Vi styrer hen imod det, og før eller senere vil vi nå det!«

Hvordan har udviklingen så forløbet i de sidste 50 år efter denne profeti, der givetvis har været at betragte som et uhyggeligt skræmmebillede af udviklingen.

Kan vi i 1991 genkende det billede som Achton Friis beskriver?

Nej, vel. I de forløbne år er antallet af landbrugsejendomme reduceret til en tredjedel, med deraf følgende ændrede arronderinger, men derfra, og til at tale om monokulturer, er der et stort spring. At myndighedernes miljøkrav, og nye sorter af vinterafgrøder, har bevirket at en meget stor del af vore marker er vintergrønne, har næppe gjort landskabet kedeligt.

Jeg hævder ikke, at udviklingen i de forløbne 50 år på alle måder har været ønskelig, men jeg hævder, at dansk landbrug under de givne vilkår har tilpasset sig på en måde, det omgivende samfund kan være godt tjent med.

Hvordan ser dansk landbrug så ud i år 2040?

Her fristes jeg til at citere Storm P: »Det er svært at spå, særligt om fremtiden«. Men lad mig prøve alligevel.

Et rigt varieret og mangfoldigt landbrug, hvor 2/3 af jorden drives af de professionelle landmænd i 20.000 bedrifter af meget varierende størrelse og struktur.

Den animalske produktion vil være koncentreret om max. 10.000 landbrug. Nogle vil kalde dem for fabrikker.

De vil i gennemsnit beskæftige 8-10 personer i produktionen.

Nr. 291 udkommer omkring 20. april. Stof til dette nummer skal være hos redaktøren inden den 20. marts.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGTRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 53 54 52 65

Kravene om stabil arbejdstid og ordnet frihed vil blive stærkere end nu. Dette krav vil være afledt af det omgivende samfund. Kapitalkravene til sådanne landbrug vil medføre ændrede ejerformer. Selvejet i traditionel forstand, vil nok være dominerende, men man vil opleve, at den risikovillige kapital vil kræve besluttende indflydelse.

Disse produktionsenheder vil kun i begrænset omfang have et jordtilliggende, der svarer til produktionen, men vil være afhængige af at andre ejendomme kan levere den fornødne mængde grovfoder og aftage gødningen.

Planteproduktionen vil være fuldt så varieret som i dag, hvor nogle vil basere produktionen på leverancer til den animalske produktion, og andre vil specialisere sig i højt forædlede produkter, der vil blive afsat til en stadig voksende befolkning, i alle verdensdele. Det er svært at forestille sig hvilken maskinpark, der vil være til rådighed, men kravet om skånsomhed mod miljøet, er givetvis have stor indflydelse herpå.

Dyrkningsformerne vil være underkastet de samme krav. Forædlingen vil skaffe os planter, der er modstandsdygtige imod de svampe og sygdomsangreb, vi kender i dag, og ukrudtet bekæmpes med 100% nedbrydelige stoffer.

Jamen, vil det så ikke være et landbrug med monokulturer?

Jo, måske; men alsidigheden vil sikres af den sidste tredjedel, som nok vil blive drevet på fritids- eller deltidsbasis.

Her vil der være plads til alle de nicheproduktioner vi kender,

og sikkert et utal af andre spændende ting, der vil være med til at sikre det varierede landskab, der gør danske landbrug til noget spændende, også set med andres øjne.

Den udvikling jeg her beskriver, er efter min bedste overbevisning realistisk og uafvendelig, men ikke nødvendigvis udtryk for mine drømme om det ideelle landbrug.

Der, hvor vi kan og skal påvirke udviklingen, er et forsøg på at sikre, at der fortsat bor mennesker i de nedlagte landbrug. Det er uacceptabelt, hvis der skal stå gårdruiner i det åbne land, og de overflødiggjorte huse er fremragende boliger for folk fra andre erhverv, og særdeles velegnede opvækststeder for kommende generationer.

Er der i dette landbrug plads til at Dansk Slægtsgårdsforening kan fejre 100 års jubilæum i 2041? Ja, hvorfor ikke?

Den skare, vi har af medlemmer i dag, består jo i stor udstrækning af folk der er vokset op på landet, og benytter vor forening til at holde kontakt til det erhverv, som de nu er rundet af.

Hvorfor skulle det ikke kunne fortsætte?

Er det fiktion eller realiteter? Jeg ved det ikke, men sådan forestiller jeg mig udviklingen!

Om 50 år vil man måske trække på smilebåndet over disse spådomme, men sikkert også nikke genkendende til nogle af dem.

Carl Martin Christensen

Hilsen fra landbrugminister Laurits Tørnæs til Dansk Slægtsgårdsforening

Dansk Slægtsgårdsforening markerer i år sit 50 års jubilæum, hvilket er en god anledning til ikke alene at skue tilbage, men også til at se frem og forsøge at vurdere fremtiden for dansk landbrug og især selvejets muligheder.

Da foreningen blev stiftet i 1941, var det på grund af 2. verdenskrig meget usikkert, hvad fremtiden ville bringe.

Det er nok et meget menneskeligt træk, at man i sådanne tider er mere opmærksomme på ens rødder og den betydning, som det sted og den kultur hvori man er opvokset, har for ens holdninger til tilværelsens problemer og udfordringer.

Den danske bondekultur har på mange måder præget udviklingen i Danmark. Den har været kilde til mange danskeres idérige initiativer og til at klare modgang gennem omstilling i produktion og afsætning. Dette er bevist meget tydeligt i en periode, som går endnu 50 år længere tilbage. Dengang under den store landbrugskrise i 1880'erne lykkedes det at vende udviklingen i positiv retning.

I dag står vi som for 50 og 100 år siden igen for en verdensomfattende udfordring.

Udfordringen er denne gang at få etableret de bedst mulige rammer for den internationale handel med landbrugsvarer. Heldigvis forsøges det nu, i modsætning til for 50 år siden, at finde en løsning gennem forhandling.

Danmark har bevist sin styrke på landbrugsområdet, hvilket blandt andet afspejler sig i den meget betydelige eksport af landbrugsprodukter. Adgangen til fremmede markeder er derfor livsvigtig for Danmark og vil kunne skabe fremtid for landbruget. Men der er også store udfordringer på den hjemlige front. Vi står i øjeblikket midt i diskussionen om, hvilken rolle dansk landbrug i fremtiden skal spille i det danske samfund. Spørgsmålet er, hvordan rentabel landbrugsproduktion kan forenes med hensyn til miljøforhold.

Landbruget har gjort en stor indsats for at opfylde de krav,

der blev stillet i vandmiljøplanen, og der udvikles til stadighed nye produktionsmetoder, som er mere venlige over for miljøet. Jeg føler mig overbevist om, at dansk landbrug vil gå foran og udnytte nye muligheder for miljøvenlig produktion. Det kan ligefrem blive en særlig kvalitet, når vi skal markedsføre vore varer i udlandet.

Hvordan vil mulighederne for selvejet være i denne udvikling, hvor der på så mange måder skal stilles om i produktion og afsætning.

Mange af foreningens medlemmer vil givetvis spørge, om det er aktieselskaber, som kommer til at dominere dansk landbrugs ejerforhold, og om kommende generationer vil få øget deres muligheder for at overtage slægtsgårdene.

Jeg er overbevist om, at selveje også i fremtiden vil være den dominerende ejerform. Især slægtsgårde har gode muligheder for at blive overdraget til næste generation. Det bør understreges, at landbrugslovgivningen på forskellige områder har gunstige betingelser for overdragelse til næste led i slægten. Inden for skattelovgivningen gør i et vist omfang det samme sig gældende.

Den nye generation af landmænd har først og fremmest brug for en solid landbrugsfaglig uddannelse for at kunne klare fremtidens udfordringer.

Gennem den nye låneordning for yngre jordbrugere er unge landmænds muligheder for at komme godt fra start væsentlig forbedret og giver betydeligt større støttemuligheder end den gamle ordning.

Disse forhold vil være med til at give den nye generation mod til at overtage slægtsgården.

Jeg vil slutte med at ønske foreningen til lykke med jubilæet og håber, at den gennem dens virke kan bidrage til at give kommende generationer mod til at tage nye opfordringer op til gavn for dansk landbrugs fremtid.

Laurits Tørnæs

Til Dansk Slægtsgårdsforening i anledning af 50 års jubilæet

Det er mig en stor glæde at bringe en hilsen og lykønskning til Dansk Slægtsgårdsforening i anledning af 50 års jubilæet.

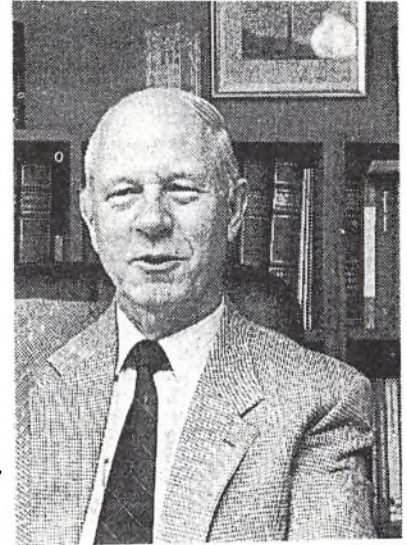
Det halve århundrede, der er gået, har på mange måder langt fra været befordrende for bevarelse af mange slægtsgårde som vi kunne ønske i vort landbrug. Det har vort beskatningssystem og strukturudviklingen i det hele taget medvirket en hel del til.

Så meget mere væsentligt er det at bevare de slægtsgårde vi har.

I dag nævnes ofte to begreber i den aktuelle debat om den fremtidige udvikling af landbrug og erhvervsliv i det hele taget, nemlig bæredygtighed og virksomhedskultur. Den danske slægtsgård har haft disse to aktuelle målsætninger med sig i mange år.

Det handler om at bygge på fortiden, virke i nutiden og tænke på fremtiden. Dette er vore slægtsgårde et vigtigt grundlag for. De bedste ønsker for fremtiden.

H. O. A. Kjeldsen

H. O. A. Kjeldsen,
Landburgsrådets
præsident

Hilsen til Dansk Slægtsgårdsforening

fra Claus Bjørn, formand for Landbohistorisk Selskab

Man kunne godt have ønsket for Dansk Slægtsgårdsforening, at jubilæet var faldet på et lidt andet tidspunkt. Ved indgangen til 1991, hvor disse linier skrives, er det ikke just ro og stabilitet, der tegner sig umiddelbart foran dansk landbrug. På det korte og lokalt danske sigt, så er der opbrud i besiddelsesstrukturen, der fører til en stadig tilbagegang i antallet af selvstændige bedrifter og i mange tilfælde er forbundet med store omkostninger, både menneskeligt og økonomisk. Og på det længere og overordnede sigt, så er der et stigende pres for radikale ændringer af de rammer, dansk landbrug har arbejdet indenfor de senere årtier. Det kan uægtelig godt føre til nogle ikke altid for optimistiske overvejelser om fremtiden for et dansk landbrugserhverv i nogenlunde den udformning, vi kender idag. Man har vel vænnet sig til at acceptere et fortsat mindre antal selvstændige, heltidsbeskæftigede landbrugere, en væsentlig gruppe af deltidslændmænd med hovederhverv udenfor landbruget eller på vej ud af erhvervslivet og så en mindre gruppe med specielle produktionsprofiler. Hvis fremtiden imidlertid vil bringe en kraftig reduktion af landmandens priser på mælk og kød og en halvering af kornprisen, så er det lige før man skulle opfordre landbrugets organisationer til at optage seriøse forhandlinger med Skov- og Naturstyrelsen om ansættelse af samtlige danske landbrugere som naturforvaltere under det offentlige. Nu behøver det jo ikke at gå så galt, men det er formentlig klogt mentalt at indstille sig på meget betydelige forandringer i landbrugets vilkår indenfor den resterende del af dette århundrede.

Dansk Slægtsgårdsforening må nødvendigvis opleve sig selv knyttet til det landbrug, der har været et af det moderne Danmarks varemærker både i vor egen selvforståelse og i det billede, vi viser udadtil. Tre generationer eller hundrede år fører i 1991 lige direkte tilbage til det Danmark, hvor billedet blev skabt – det rationelt og intensivt drevne familielandbrug, der takket være høj uddannelse og snævert samarbejde med landbrugsvidenskaben producerede kvalitetsvarer til eksport og

ydermere kontrollerede landbrugets omsætning gennem egne andelsvirksomheder. En vision om en fortsat høj animalsk produktion og de menneskelige gevinster ved selvstændighed bar få årtier senere husmandsbewægelsen frem. I mange år tegnedes dansk landbrug af de to store grupper – gårdene og husmandsbrugene – med de store landbrug som en både produktionsmæssigt og erhvervspolitisk marginal gruppe. Idag er de traditionelle grænser som bekendt under nedbrydning, og bag betegnelser som husmand, parcellist, gårdejer, proprietær og godsejer kan der gemme sig en erhvervsmæssig realitet helt uden forbindelse med de signaler, som betegnelserne gennem generationer har udsendt.

Dansk Slægtsgårdsforening har gennem et halvt århundrede søgt at fastholde og værne om den særlige binding til landbruget, der har ligget i slægtsgårdsbegrebet. Det peger af indlysende årsager bagud, og der er vel i landmandens gerning en fysisk binding til fortiden, som hos få andre erhverv. Der hvor man driver sit landbrug, er der blevet sået og høstet mange gange før én selv. Den jord, man arbejder med, er blevet pløjet og bearbejdet utallige år tilbage. Sten er fjernet og grøfter og dræn har ført vandet bort. Hvor har man ikke et par flækker, nogle øksehøveder eller andet, der fra tid til anden er pløjet op af jorden. Historien er tilstede i de skel, der blev udstykket for et par hundrede år siden, i bygninger fra ens forgængers tid, i navnet på ejendommen. Er der ydermere tale om en bedrift, der har været i slægten gennem generationer, så ligger der som regel et sted i en skuffe gamle skudsmålsbøger, obligationer, kontrakter og lignende, der er synlige minder om fortiden, ligesom det kolorede luftfoto af ejendommen over skrivebordet.

Slægtsgården er et begreb, der er drevet rovdrift på. Men selv misbrugene i litteratur og på film tager jo deres udgangspunkt i det forhold, at begrebet eksisterer og tillægges en positiv værdi. Det giver vor tilværelse en større mangfoldighed, at ikke alt er som alt andet. At der findes mennesker, der sidder som fjerde,

sjette eller ottende generation på en ejendom, og at dette for disse mennesker har en særlig betydning. Det er ikke blot værdi på de pågældende, men det er med at give dagens Danmark en lidt større variation, en lidt mere mangfoldig udformning. Vi må erkende, at vor tid medfører en stadig øget tilpasning til de samme vesteuropæisk-amerikanske livsformer. Ganske langsomt, men sikkert, retter vi os alle ind efter de samme normer, de samme behov, de samme værdier. Vor tilværelse kommer til at forme sig stadig mere ens, uanset vor beskæftigelse og geografiske placering. På den baggrund er den en berigende perspektivering af vor dagligdag i 1991, at der eksisterer noget, der hedder en slægtsgård og at dette har betydning for de mennesker, der bebor den.

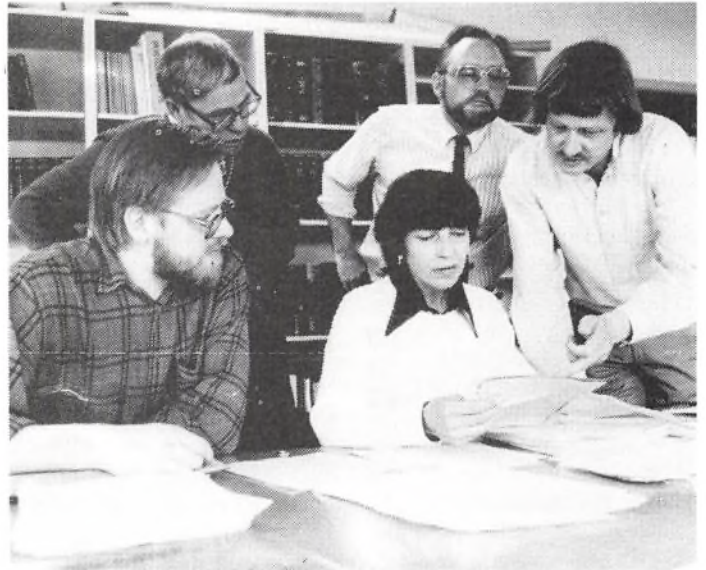
Dansk Slægtsgårdsforening har gennem sit halvtredsårige virke samlet sine medlemmer omkring slægtsgårdsbegrebet. Det har betydet en fælles opmærksomhed omkring det forgangne, en seen tilbage fra det sted, hvor man hører til. At man ikke står alene med denne interesse viser den stadigt stigende interesse for selve slægten, som landsarkivernes læsesale og aften-skolekurserne vidner om. Og endnu er det sådan herhjemme, at de fleste efter et par slægtsled ender et sted på landet, på en gård, et sted eller et hus. Vi savner egentlig en vejledning i, hvorledes man følger sin ejendom – sin egen eller sine forfædres – tilbage i tiden og får fyldt på af det rige materiale, der findes bevaret i arkiverne og som for langt de fleste ejendommens vedkommende muliggør, at man kommer godt tilbage i 1700-tallet. Her var en opgave for Dansk Slægtsgårdsforening.

Landbohistorisk Selskab har på et andet plan gennem snart fyrrer år arbejdet for at udforske og fremlægge kildematerialet til landbosamfundets historie. Vi er historikere, etnologer, sprogvidenskabsfolk med flere, og vore bestræbelser knytter sig til de videnskabelige discipliner, vi nu engang repræsenterer. Men der er parallelle træk. Ikke mindst kommer dette til udtryk i et af selskabets seneste initiativer. Med bistand fra Landbohistorisk Støttekreds har vi værksat en storstilet indsamling af ældre nulevende landbrugeres erindringer. De landmænd, der nu er ved at takke af eller som har trukket sig tilbage, vil typisk være folk, der er født omkring eller kort efter 1. verdenskrig. De har, hvis de har været ved landbruget i hele deres erhvervsaktive periode, gennemlevet en udvikling med meget store forandringer. Det var ikke vanskeligt endnu i 1920'erne at finde mangfoldige træk af den traditionelle landbokultur og nedarvede arbejdsformer. Gården, byen og sognet var tilværelsens rammer som de havde været det i generationer. Derfor kan deres erindringer være et vigtigt vidnesbyrd om de ændringer, der er sket både i bedriften og i det nære samfund. I skrivende stund er henvend 1800 spørgelister distribueret til alle egne af landet. Interessen har været stor, og mange steder arbejdes der nu med besvarelserne. Kampagnen ledes af mag. art. Marianne Zenius, som mange vil kende fra hendes tidligere arbejder med »Landbokvinden«. Det er først og fremmest målet at sikre erindringerne i et samarbejde med de lokalhistoriske arkiver, der i de se-

neste årtier er oprettet overalt i landet. De skulle gerne bidrage til at sikre, at vor viden om den umiddelbare fortid bliver fastholdt og gjort tilgængelig for kommende generationer. Med dette initiativ har Landbohistorisk Selskab beskæftiget sig med fortiden, arbejdet i nutiden med henblik på fremtiden – og det er da så tæt på Dansk Slægtsgårdsforenings formål som man næsten kan komme.

Tillykke med jubilæet.

Claus Bjørn

I 1988-89 udgav Landbohistorisk Selskab fire-bindsværket »Det danske landbrugs historie«. Billedet viser en række af medarbejderne ved et forberedende møde. Fra venstre cand. mag. Jens Christensen, lektor, dr. phil. Erik Helmer Pedersen, arkivar, dr. phil. Lotte Dombernowsky, lektor, dr. phil. Karl-Erik Frandsen og værkets hovedredaktør, lektor, mag. art. Claus Bjørn.

Foto: Flemming Christensen

Slægtsgårdsarkivets priser

Folketællingsundersøgelse	kr. 60
Slægtsgårdsdiplom	kr. 150
Undersøgelse til diplom – efter aftale . . .	vejl. kr. 400
Gårdhistorisk undersøgelse – efter aftale . . .	kr. 6000

Jens og Anna Jensens Fond

udlåner penge til unge landmænds etablering af selvstændigt landbrug, både ved familiehandel og ved køb på det frie marked.

Ansøgninger kan fremsendes løbende og bliver behandlet på halvårlige møder.

Fonden yder også legater til unge landmænd under uddannelse. Legat er enten på 5.000 kr. eller 10.000 kr. Legaterne skal primært anvendes til studierejser i udlandet.

Ansøgning kan fremsendes hvert år inden udgangen af april måned, og vil blive behandlet i maj/juni måned.

Henvendelse til:

Carl Martin Christensen, Kaaregaard, Badstrupvej 39, 5485 Skamby

KRONIK

Slægtsbegrebet? Nogle kætteriske overvejelser

Af Erik Kann, København

Lad det være sagt med det samme: De følgende betragtninger er fremsat af en slægtsforsker og ikke af en gårdshistoriker. Så er det fastslået!

Dernæst skal det anføres, at jeg ikke vil forsøge at nå til en endelig afgrænsning af »slægtsbegrebet«. Her bliver alene tale om overvejelser til forhåbentlig inspiration og nærmere overvejelse. Så er det også fastslået!

Læser man den genealogiske faglitteratur, mangler det ikke på inspiration om slægtsbegrebet.

Det er en bred vifte af definitioner, lige fra de helt enkle, f. eks. udtrykt hos Anna Louise Alstrøm i begyndergrundbogen »Lær Slægtsforskning (1977)«: »Man er i slægt med de personer, man er blodsbeslægtet med«, til den langt mere komplekse hos Albert Fabritius og Harald Hatt i »Håndbog i Slægtsforskning« (her citeret fra 1973-udgaven, s. 33): »Den moderne – juridiske og biologiske – definition af slægtskab går ud på, at dette består mellem to eller flere personer, af hvilke den ene nedstammer fra den anden – fader-søn (slægtskab i rette linje) – eller som begge eller alle nedstammer fra en tredje person – søsterbroder, fætter-kusine (slægtskab i sidelinjen). En persons slægt i juridisk-biologisk forstand består således 1) af alle de personer, fra hvem han stammer (ascenderne), 2) af alle, som stammer fra ham (descenderne) og alle, med hvem han har en stamfader, resp. en stammoder fælles.

Begrebet slægtskab, der således beror på blodfællesskab, må holdes nøje ude fra svogerskab, hvorved man forstår forholdet mellem en ægtefælle og den andens slægtninge. Ligesom slægtskabet betegnes som ægte eller uægte, alt eftersom det skyldes et ægteskab eller en fri forbindelse, således betegnes svogerskabet som lovligt, hvis det er etableret ved ægteskab, ellers som ulovligt«.

Definitionen hos Fabritius og Hatt er ganske tæt på definitionen og afgrænsningen af den såkaldte konsangvinitetstavle, jf. f. eks. K. Albertsen i Personalhistorisk Tidsskrift 15. rk. 6. bd., 2. halvbind 1972.

Kun ganske, ganske få slægtsforskere har på forhånd gjort sig sådanne definitoriske overvejelser. For de fleste bliver problemet »slægtsbegrebet« først noget man tager stilling til på et tidspunkt, hvor slægtsforskningsarbejdet har været i gang i et stykke tid.

Bevares: Man har på forhånd gjort sig visse tanker og overvejelser, men som sagt kun sjældent på forhånd udkrystalliseret disse i faste begrebsmæssige afklaringer.

Slægtsforskeren skaber i virkeligheden selv problemet: Et slægtsarbejde starter oftest med en anetavle, der som bekendt er defineret til alene at medtage probandens forældre, bedsteforældre, oldeforældre o.s.v., o.s.v., men hvad så med de mange søskende, man finder undervejs? Skal de udelades? – og hvis ikke, hvordan skal de så registreres og eventuelt nummereres?

Det er en rigtig umulig situation, de fleste slægtsforskere står i: På den ene side synes man, man alene vil holde sig til anetavlens skarpt afgrænsede personkreds. På den anden side er det næsten umuligt at undgå arbejdet med søskendeflokken, alene af hensyn til identifikationsarbejdet med anerne.

Først i dette øjeblik, hvor slægtsforskeren befinder sig midt i arbejdet, udstyret med adskillige data om søskendeflokke – og i

mange tilfælde også om andre slægtsgrene, først i dette øjeblik tvinges slægtsforskeren til at tage stilling.

Desværre sker der ofte det, at man vælger efter den mængde af data, man allerede har indsamlet, i værste fald tager man slet ikke stilling.

For mange slægtsforskere føles det slet ikke nødvendigt at tage stilling: Slægtsforskning er en hobby og selvfølgelig skal man være frit stillet i afgrænsningerne. Hvis man finder et spændende spor, skal man have lov til at gå videre med det, også selv om det berører personer, man slet ikke kan siges at være bare teoretisk i slægt med.

Til dette må jeg hævde, at slægtsforskning er forskning, og at et af kendetegnene ved forskning er, at man på forhånd har formuleret en problemstilling, vel at mærke en problemstilling der medfører en afgrænsning af de data, der skal findes og analyseres.

Derfor er jeg af den opfattelse, at enhver slægtsforsker på forhånd skal definere og afgrænse den personkreds, der skal undersøges. Ret beset tror jeg også, at det er en fordel, hvis man skal det sygelige uvæsen til livs, der betyder, at det er en kvalitet ved slægtsforskning, at man »har så mange med som muligt«.

En gennemført afgrænsning af en slægtsundersøgelse betyder også, at en mængde data kan sorteres fra, så såre disse har været anvendt ved nødvendigt identifikationsarbejde.

Naturligvis opstår nu problemet om, hvorledes man skal afgrænse undersøgelsesområdet. Spørgsmålet har ud over det praktiske aspekt nævnt ovenfor også et væsentligt psykologisk aspekt. Anetavlearbejde tager nemlig altid udgangspunkt i en proband (som oftest en selv eller ens allernærmeste familie – barn, barnebarn, far, mor, ægtefælle). Alle informationer i anetavlen skal læses og tolkes i lyset af denne proband – det er *probandens* slægt, der opstilles, mere end det er en samlet masse af slægt, der udredes. Det er altid en masse følelser og forestillinger, der udtrykkes i en anetavle: »Det er den personmængde her, jeg er i familie med«.

For mig at se kommer man hurtigt i en anetavle dertil, at man nok teoretisk er i familie med de anførte personer, men bestemt ikke kan føle sig i familie med den anførte personmængde.

Definitionerne i faglitteraturen arbejder næsten udelukkende med definitioner af slægtsbegrebet i sammenhæng med blodfællesskab. Det mener jeg er alt, alt for snævert. Slægtsbegrebet rummer f. eks. også svogerskab – det er dog ikke nødvendigvis uden betydning for ens liv, hvem der er ens svoger.

Jeg synes, det skal være et absolut krav, at man skal kunne føle sig i familie med de anførte personer. Det indebærer ikke nødvendigvis personlig erindring – men dog en afklaret fornemmelse af identitet. Denne identitet kan findes i personerne eller i den tid – det fysiske miljø, hvori de har levet.

Indlysende nok sætter det personelt nogle klare begrænsninger op for det slægtshistoriske arbejde – men det må være et absolut krav, om man vil definere undersøgelser til at være i pagt med et slægtsbegreb af reelt indhold. Kravet om at kunne føle identitet med vil meget ofte kolliderer med kravet om at afgrænse og definere på forhånd. Her må en praktisk justering, således at der til stadighed suppleres eller skæres fra.

Noget andet er, at man kan gennemføre et anetavlearbejde for en langt videre personkreds – men i så fald har det alene samlerinteresse og har intet med et indholdsfyldt slægtsbegreb at gøre.

Problemet er også meget tydeligt, hvis man ser på den anden genealogiske registreringsform – efterslægtstavlen. Lad det være mig tilladt at citere fra K. Albertsens glimrende artikel: Befolkningsgenealogi (Personal Historisk Tidsskrift 15 rk., 3-2 (1969), s. 81): »I en efterslægtstavle er det ofte tilfældigt, hvem der optræder som »stamfader«, idet denne ofte blot er en person, der optræder på det tidspunkt, hvorfra de ældste kilder er bevarede, eller som antager et navn, hvorved han bliver »stamfader« til slægten af dette navn, men selv stamfædre har fædre, hvad enten de ikke kan eftervises historisk eller bærer et andet navn. I efterslægtstavler af større omfang bliver den enkelte persons tilknytning til stamfaderen mere og mere perifer, jo flere generationer han er fjernet fra stamfaderen, og han vil have adskillige slægtninge, der er nærmere end dem, der findes i efterslægtstavlen«.

Også her er det væsentligt at holde sig til en afgrænsning, der er rimelig i pagt med et »indholdsmættet« slægtsbegreb. I spørgsmålet om efterslægtstavler giver det hele måske i virkeligheden sig selv, eftersom alt for omfattende efterslægtstavler er ganske uoverkommelige at arbejde med.

Jeg anførte ovenfor, at disse betragtninger gav nogle personelle afgrænsninger i det slægtshistoriske arbejde (tilbage i tiden). Men det betyder ikke nødvendigvis, at der ikke kan arbejdes bredt inden for en nær tidsmæssig horisont: Lokalhistorisk sammenhæng, Rigshistorisk sammenhæng o.s.v. Det væsentligste er for mig, ikke hvor man trækker grænsen for den supplerende datamængde, der indsamles, her har alt jo principielt interesse, – men man må nødvendigvis afgrænse den mængde af personer, der bringes i fokus i den slægtshistoriske udredning ud fra en følelse af identitet, ellers har det i hvert fald intet med slægt at gøre og endnu mindre med forskning.

E. Kann

To slægtsgårdsrejser i 1991

Dansk Slægtsgårdsforenings medlemmer og nærtstående i familie- og vennekredsen får i juli og september lejlighed til at nyde ferieophold i Sverige og Norge og der er lagt vægt på store oplevelser og hyggeligt samvær.

Rejse 1 går til Øland og Glasriget i Småland med naturindtryk som altid vil huskes. Der bliver ophold i Kalmar og Wäxjö med besøg på Øland med møllerne og det særprægede landskab. Man skal også se Dödehultmuseet i Oskarshamn med de verdensberømte Træskærerarbejder samt Orrefors Glasværk med den lige så berømte udstilling og endvidere det svenske naturmuseum i Wäxjö samt udvandrermuseet (Kristina og Karl Oskar), kongeslottet Solliden m. m. Turen gennemføres over dagene 27. til 31. juli (5 dage) med busafgang fra Korsør og kørsel via Dragør-Limhamn og over Skåne og Blekinge len med de historiske steder fra danskertiden.

Den koster kr. 2995 alt incl. og tilmelding sker senest 31. maj.

Rejse 2 er høstrejsen til Norge 9. til 14. september (6 dage) fra

Sjælland over Odden-Ebeltoft med opsamling i Randers, Hobro, Ålborg og Frederikshavn.

Norge besøges i den skønneste tid med høstens farver på fjeldet og landmanden i gang med at høste kornafgrøder. Oslo beses, Wigelandsparken og Bygdø med Kontiki og Fram og Vikingeskibene. Dernæst Spiralen i Drammen, Kongsberg kirke med de store sølvsamlinger, Heddal Stavkirke, Rjukan og Tinnsjøen m. m. Ophold på Lifjell højfjeldshotel i Telemark med en fin atmosfære og høj service. Hjemrejse over Larvik. Det bliver en festlig rejse over lune sommerlige dage.

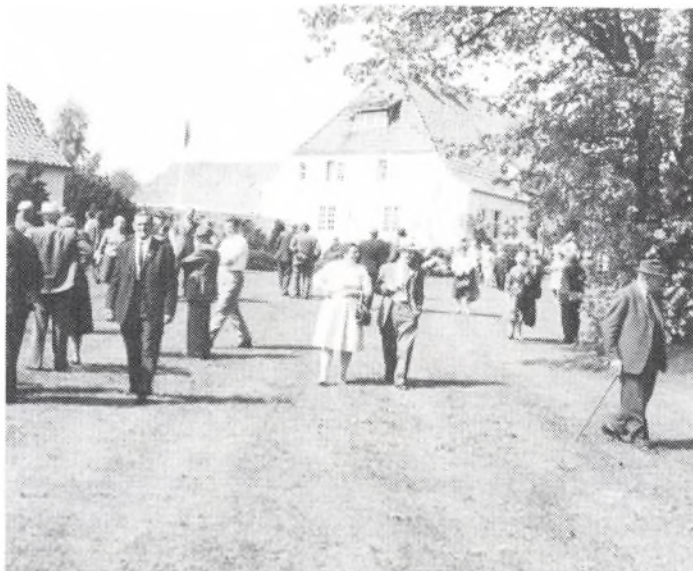
Den koster kr. 3350 fra Sjælland og kr. 3280 fra Jylland – alt incl. Tilmelding senest 31. juli.

Foreningens rejseudvalg har lagt vægt på at finde steder og landskaber som virkeligt kan glæde og fornøje, og indbyder med Jens P. Petersen som rejseleder til dage, der huskes.

Det tilrådes at melde sig så tidligt som det er muligt på telefon 63 61 00 23. Betaling skal ske 5 uger før turene begynder.

Velkommen på fart nordover i et fornøjeligt selskab.

Jens P. Petersen

Årsmødet 1966 afholdtes i Gråsten.

Udflygten gik til Als, hvor man besøgte Paradisgården (tv) og Majbølgård (th).

Da Slægtsgårdsforeningen blev til

Dansk Slægtsgårdsforening skyldes journalist Chr. Damms initiativer. Han blev født i Sønderjylland den 27. maj 1900 og døde den 8. august 1955.

Allerede som ung journalist samlede han på gårdhistorisk stof. Og selv da han var flyttet til København, optog emnet ham.

Chr. Damm skrev i februar 1940 til en medarbejder på Landsarkivet i Åbenrå, om hjælp med gårdhistoriske oplysninger. Og han fik Illustreret Familie Journal til at bringe serien »Danmarks gamle slægtsgårde«. Denne store serie indledtes 11. februar 1941 og sluttedes 27. oktober 1942.

Chr. Damm havde tiden med sig. Besættelsestiden skabte sammenhold om det nationale, og det tyske mindretal havde travlt med at dokumentere deres ariske tilhørsforhold.

Artiklerne i Familie Journalen medførte to initiativer.

For det første indbød Familie Journalen, Sønderborgs aviser og forstander Frede Therkildsen, Danebod Højskole til Slægtsgårdsfest på Danebod Højskole den 5. april 1941.

250 mennesker deltog. Foruden taler af fhv. folketingsmand Chr. Ernst Christensen, Asserballe og semnarielærer Claus Eskildsen, Tønder underholdt Herrekoret H. K. fra København.

Det andet initiativ blev Dansk Slægtsgårdsforening.

Chr. Damm modtog mange henvendelser fra gårdejere og lokalhistorikere over hele landet. Nogle skrev om konkrete gårde og slægter, andre havde et mere overordnet politisk eller landbrugsfagligt indhold.

På Slægtsgårdsarkivet ligger Chr. Damms kopier af breve. Og i et brev til Jørgen Petersen, Thorsgård ved Gislinge dateret 11. maj 1941 får vi mange interessante oplysninger om initiativet til Slægtsgårdsforeningen.

Desværre har vi ikke Jørgen Petersens brev til Chr. Damm, men af den måde, som brevet er formet på, kan man godt fornemme indholdet i Jørgen Petersens henvendelse.

Chr. Damm skrev bl. a.:

»Jeg har med tak modtaget Deres brev. Kan »Dansk Slægtsgårdes Kreditforening« gennemføres, ville spørgsmålet måske kunne løses ad denne vej.

Det var i de vanskelige år efter krigen, hvor så mange sønderjyske slægtsgårde gik ud af slægtens eje, at jeg kom ind på tanken om at gøre noget netop for disse gårde. I Sønderjylland var landbruget den bærende faktor i den nationale kamp og mange af gårdene var blevet på danske hænder under store ofre fra deres ejere, og mange bønder havde tilmed gjort store økonomiske ofre for at hjælpe naboer og bekendte at holde deres gårde. En indsats, som i jordkampens dage var af afgørende betydning for danskheden. At disse mennesker, som således havde tjent danskheden, skulle sættes ud af deres gårde efter at de var kommet tilbage til Danmark, som de havde så stor fortjeneste i, var efter min mening uretfærdigt. Og bedre blev det ikke, da statsminister Stauning i Bov sagde: »Det er ligegyldigt om 50.000 bønder går fra deres gårde, for vi kan sætte arbejdsløse ind i stedet for.« Så ringe forståelse viste landets statsminister.

Det var med dette som baggrund, at jeg gav mig i gang med at undersøge, hvor mange slægtsgårde, der fandtes i Sønderjylland.

Da jeg så fik »Illustreret Familie Journal« til at gå med, viser det sig, at der er stor interesse for sagen over hele landet. Artiklerne i bladet kan kun blive kulisser, for der skal mest muligt med på den mindst mulige plads.

Der skal ydes hjælp til selvhjælp. Alle gårde som i mindst 100 år har været indenfor en slægt skal være medlem af denne kreditforening. Der skal betales det lavest mulige kontingent, beregnet efter hartkorn eller lignende. Gårdene må ikke sælges uden at slægten har fået det forelagt, og gårdene

kan ikke stilles til tvangsauktion uden at kreditforeningen er underrettet. Kreditforeningen skal så på bedst mulig måde gennemføre en ordning, således at slægten kan fortsætte. Ved ejerskifte d. v. s. dødsfald, skal kreditforeningen lette overdragelsesvanskelighederne og arveforholdene.

Hvorledes pengene skal komme ind, kan jeg ikke se i dag. Jeg har ikke meget forstand på de dele, og det kan være, at mine tanker ikke kan realiseres, men min mening er god nok. Vi skal bevare og fremme det mest rodfæstede danske i Danmark: det er slægtsgårdene og deres ejere, og herudfra fremme sagen. Klogere mænd end jeg må udforme sagen.

Lad os få nedsat et udvalg med fremtrædende bønder fra hver sin egn af landet, f. eks. Dem selv og Nielsen fra Sjælland, proprietær Hjort, Baadegaard, og en til som han kan finde fra Fyn. Gårdejer Jens Jensen, Sode og måske Chr. Ernst Christensen for Sønderjylland. Og så et par nørrejyder. Jeg skal se om jeg kan finde et par navne.

Jeg skal gerne være sekretær, og gøre et arbejde efter mine bedste evner.

Venlig hilsen og tak.

Chr. Damm.

Uddragene fra Chr. Damms brev til Jørgen Petersen, Thorsgård medførte, at der blev indkaldt til stiftende møde i Odense den 21. juni 1941. Det blev dog udsat til 5. juli, hvorefter »Foreningen til bevarelse af danske Slægtsgårde« var en realitet.

Jørgen Petersen blev foreningens formand og Jens Jensen, Sode næstformand. De øvrige bestyrelsesmedlemmer var Hans Petersen, Holmegård ved Sanderum, Bent Bjergskov, Rosenlund ved Kølstrup og Andreas Kaad, Mintebjerg på Als.

Chr. Damm blev foreningens sekretær og kasserer det første år. Hans store samling af materiale om danske slægtsgårde blev til Slægtsgårdsarkivet, som han også ledede den første tid.

Da foreningen besluttede sig for at udsende et medlemsblad, blev han redaktør. Det første nummer af Slægtsgården udkom 15. oktober 1942 og han fratrådte sommeren efter.

Chr. Damm var aktiv i modstandsbevægelsen og kunne ikke afse tid til foreningsarbejdet i tilstrækkeligt omfang. Senere blev han udsat for mordforsøg, men overlevede. – Han havde dog varige mén.

Efter befrielsen var han igen aktiv i foreningens arbejde.

Arkivar P. K. Hofmannsen, Slægtsgårdsarkivet har i nr. 141 – februar 1966 – af Slægtsgården, skrevet historien om foreningen gennem de første 25 år. I Personalhistorisk Tidsskrift 1966 – 15. række 1 bind – har han i anledning af jubilæet en stor artikel om Slægtsgårdsarkivet.

Interesserede henvises til disse to artikler.

Her skal blot nævnes at foreningen i 1957 ændrede navn til det nuværende »Dansk Slægtsgårdsforening«. Planerne om kreditforeningen blev ikke til noget, men i dag administrerer foreningen Jens og Anna Jensens Fond, der blev oprettet ved testamentarisk bestemmelse. Denne fond yder lån til unge landmænd og rejsелеgater til unge, der vil uddanne sig i landbrug i udlandet.

Foreningens fædre arbejdede med dannelsen af lokale kredse og medlemshvervning. Her var Chr. Damm også den udfarende kraft.

Gårdejer Chr. Duus, Stødager ved Sønderborg fortæller, at han i sommeren 1941 var med sin svigerfader til møde på Orms-tofte Kro, hvor Chr. Damm havde indbudt de lokale slægtsgårdsejere.

Chr. Duus mener at huske, at sådan et sognemøde blev afholdt flere steder på Als.

Hovedbestyrelsen

I 1941 var Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse – eller landsstyrelse, som den blev kaldt dengang – på 5 medlemmer.

Med tiden voksede medlemstallet og behovet for bedre kontakt med alle egne af landet medførte udvidelse efter udvidelse.

I efteråret 1986 åbnede daværende landsformand – Jens P. Petersen for drøftelsen af en mere finmasket struktur i foreningen. Det var formandens ønske, at der blev oprettet nye kredse, og store kredse blev delt, så det lokale aktivitetsniveau blev højnet.

Resultatet viste sig, der kom nye kredse til, og den nye landsformand – Carl Martin Christensen fik sammenhæng i organisationen ved at indbyde kredsformænd, der ikke var medlem af hovedbestyrelsen, til møderne, hvor de dog ikke havde stemmeret.

Således fungerede det indtil årsmødet 23. maj 1990, da Slægtsgårdsforeningen fik nye vedtægter. I stedet for en hovedbestyrelse sammensat af årsmødevalgte, blev hovedbestyrelsen nu sammensat af samtlige kredsformænd, eller den som kredsbestyrelsen vælger dertil, suppleret med 6 årsmødevalgte medlemmer. Nu har hovedbestyrelsen 21 medlemmer.

Siden 1941 har følgende været valgt til hovedbestyrelsen:

1941 – 1970	Jørgen Petersen, Thorsgård, Gislinge
1941 – 1953	Jens Jensen, Soed, Hejsager
1941 – 1942	og
1948 – 1981	Bent Bjergskov, Rosenlund, Kølstrup (Æresmedlem)
1941 – 1948	Hans Petersen, Holmegård, Sanderum
1941 – 1945	Andreas Kaad, Mintebjerg, Als
1942 – 1948	F. C. R. greve Scheel, Ryesgaard, Hornsherred
1942 – 1954	Niels Larsen, Veddinge, Fårevejle
1942 – 1944	Chresten Østergaard, Bostrup Østergård, Jebjerg
1944 – 1962	Ths. B. Thomsen, Ulstedlund, Ulsted
1944 – 1968	H. M. Markersen, Rødby
1944 – 1966	Chr. Lybye, Haldborg, Skive

To af Dansk Slægtsgårds markante skikkelser gennem mange år. Proprietær Bent Bjergskov og konsulent Hans Balle.

Bent Bjergskov var med til at stifte foreningen i 1941 og var i mange år bladudvalgsformand. Hans Balle var ejendomskonsulent for foreningens medlemmer, sekretær og redaktør.

Proprietær Jens Skau, Nygård ved Ø. Lindet.

Markant hovedbestyrelsesformand i årene 1962-1980.

1945 – 1969	N. Slemming, Hammelev, Grenå
1946 – 1974	Holger Grøntved, Mygdal, Hjørring
1946 – 1951	Johs. Grønbech, Gudhjem
1948 – 1978	H. C. C. F. Cederfeld de Simonsen, Erholm
1952 – 1960	L. M. Jørgensen, Krusegaard, Hasle
1954 – 1962	Chr. Jessen Reinholdt, Oksgaard, Hellevad
1954 – 1955	Harald Jensen, Østermark, Møn
1955 – 1978	Ejnar Petersen, Kikhavn, Hundested
1956 – 1977	Chr. R. Christensen, Kaaregaard, Badstrup
1958 – 1962	Hans Buhl, Elkjærhus, Brørup
1958 – 1974	H. Chr. Flytkjær, Rindom, Ringkøbing
1958 – 1973	Salomon J. Frifelt, Frifeltgård, Ølgod
1960 – 1968	Marcus Hansen, St. Duegaard, Åker
1962 – 1969	Nina Sørensen, Håstrup, Fredericia
1962 – 1968	Olaf Paulsen, Gundestrupgård, Års
1962 – 1980	Jens Skau, Nygård, Ø. Lindet
1966 – 1982	Jens Bligaard, Oddense, Balling
1968 – 1986	N. Sehested, Holmstol, Gjern
1968 – 1976	Harald Poulsen, Aspegård, Østerlars
1969 – 1978	Erik Stange, Øverup, Nykøbing F
1969 –	Holger Buch Juul, Jæbergården, Høllund
1969 – 1984	Chr. Thyboe, Kildemosegård, Spensstrup
1970 – 1971	Henry Hansen, Gerdrup, Næstved
1971 – 1987	Jens P. Petersen, Farendløse (Æresmedlem)
1973 –	Peder Møller Frifelt, Frifeltgård, Ølgod
1974 – 1982	Børge K. Fjordside, Skalstrup, Vemb
1974 – 1986	Jørgen Skoven, Hirtshals
1976 – 1984	Poul Ipsen, Paradisgården, Bornholm
1978 –	Frede Falk Rasmussen, Vestervang, Væggerløse
1978 –	Vagn Mathiesen, Munkhøjgård, Hornbæk
1980 – 1984	Thomas Dahlmann, Gammeleje, Vandling
1980 –	Carl Martin Christensen, Kaaregaard, Badstrup
1980 – 1982	Lars Andersen, St. Heddinge
1981 –	Hans Peter Madsen, Mariesmunde, Langeskov
1982 – 1990	Peter Nørgaard Larsen, St. Engeborg, Skive
1982 –	Knud Ravnkjær, Ravnkjærgård, Tarm
1982 –	Meta Larsen, Skovvang, Fakse
1984 –	Henry Slemming, Ryttergården, Grenå
1984 – 1990	Aage Tholstrup, Stangegård, Bornholm
1985 – 1988	Hans Kloppenborg Skau, Skovgård, Vojens
1986 –	Torp Friis Møller, Årslevgård, Røde Kro
1986 –	Ingrid Houbak, Gememålsgården, Hjørring
1987 –	Verner Larsen, Biltrisminde, Herlufllille
1988 –	Elise Jensen, Højtoftegård, Haderslev
1990 –	Carl P. Jensen, Vadgård, Nr. Nebel
1990 –	Arne Højland, Kornommegård, Høng
1990 –	Jens Kr. Nielsen, Toftegård, Vroue
1990 –	Anders Knudsen Pedersen, Kjærsgård, Snedsted
1990 –	Mads Andersen, Hanning, Skjern
1990 – 1990	Peter Bentzen, Torngårdsminde, Åbybro
1990 –	A. C. Winther Hansen, Trilbakkebård, Nibe
1990 –	Poul Ancher Hansen, Stensebygård, Nexø
1990 –	Esben Saksager, Saksager, Vrå

Årsmøderne

1941	5. juli	Odense	1967	20.-21. maj	Himmelbjerget
1942	20. maj	København	1968	29.-30. maj	Brændegårdshaven, Bornholm
1943	10. maj	Odense	1969	31. 5.- 1. 6.	Skamlingsbankens Hotel
1944	6. maj	Fredericia	1970	7.- 8. juni	Nyborg
1945	18. juli	København	1971	5.- 6. juni	Viborg
1946	4. maj	Århus	1972	27.-28. maj	Ringsted
1947	17. maj	Århus	1973	26.-27. maj	Løgumkloster
1948	5.- 6. juni	Åbenrå	1974	22.-23. maj	Nyborg
1949	21.-22. maj	Holbæk	1975	24.-25. maj	Grenå
1950	20.-21. maj	Randers	1976	29.-30. maj	Løkken
1951	19.-20. maj	Bornholm	1977	21.-22. maj	Vingstedcentret
1952	24.-25. maj	Middelfart	1978	27.-28. maj	Helsingør
1953	30.-31. maj	Stege	1979	26.-27. maj	Thisted
1954	21.-23. maj	Flensborg	1980	31. 5.- 1. 6.	Fåborg
1955	21.-22. maj	Skive	1981	13.-14. juni	Christiansborg
1956	2.- 3. juni	Båstad	1982	31. 7.- 1. 8.	Unge Hjem Højskole, Skåde, Århus
1957	29.-30. maj	Ålborg	1983	28.-29. maj	Åbenrå
1958	31. 5.- 1. 6.	Helsingør	1984	26.-27. maj	Maribo
1959	30.-31. maj	Ribe	1985	1.- 2. juni	Søndervig
1960	28.-29. maj	Svendborg	1986	24.-25. maj	Herlufmagle
1961	27.-28. maj	Slesvig	1987	27.-28. maj	Samsø
1962	30.-31. maj	Næstved	1988	28.-29. maj	Hillerød
1963	25.-26. maj	Vejle	1989	27.-28. maj	Hirtshals
1964	30.-31. maj	Nykøbing Falster	1990	23.-24. maj	Bornholm
1965	26.-27. maj	Ringkøbing	1991	25.-26. maj	Vingstedcentret
1966	18.-19. maj	Gråsten			

Fra årsmødeudflugten 1952.

På dette billede fra besøget på Erholm Slot ses mange af Dansk Slægtsgårdsforenings pionerer.

På første række sidder bl. a. Ths. B. Thomsen, fru og H. M. Markersen, kammerherreinde og kammerherre Cederfelt de Simonsen og fru Bjergskov. Stående tv. i lys jakke Slægtsgårdens redaktør Ib Paulsen. Bag Ths. B. Thomsen ses Hans Balle og bag ham Agnes og Jens Bligaard, der har deltaget i samtlige årsmøder siden 1948.

Th. i billedet foran terrassemuren står Harriet og Gunnar Kloppenborg Skrumsager, som har gemt fotografiet, så det kunne bringes i dette jubilæumsnummer.

Dansk Slægtsgårdsforenings formænd

Jørgen Petersen, Thorsgård, Gislunge
 16.11.1885 – 8.6.1970
 Hovedbestyrelsesmedlem 5.7.1941 – 7.6.1970
 Landsformand 5.7.1941 – 17.5.1947
 Redaktør af »Slægtsgården« 7.1.1943 – 31.12.1950
 Landbrugskandidat, gårdejer
 Sognerådsmedlem. Folketingskandidat (Radikale Venstre)

Henrik Marquard Markersen, Rødby
 1881 – 24.7.1968
 Hovedbestyrelsesmedlem 6.5.1944 – 24.7.1968
 Landsformand 17.5.1947 – 31.5.1958
 Civilingeniør (cand. phil. et polyt). Gårdejer
 Sognerådsmedlem. Landstingsmand 1943-1946. (Konservative Folkeparti)

Chr. R. Christensen, Kaaregaard
 8.4.1903 – 22.9.1977
 Hovedbestyrelsesmedlem 2.6.1956 – 22.9.1977
 Landsformand 31.5.1958 – 22.9.1977
 Gårdejer. Sognerådsformand, amtsrådsmedlem, Folketingsmand 1941-47, 1964-1971 (Konservative Folkeparti)

Jens P. Petersen, Farendløse
 30.10.1919
 Hovedbestyrelsesmedlem 27.5.1971 – 20.10.1987
 Landsformand 9.11.1977 – 20.10.1987
 Gårdejer, hjemmeværnskonsulent
 Sognerådsmedlem senere byrådsmedlem, amtsrådsmedlem og folketingskandidat (Venstre, efter 1978 Centrumsdemokraterne)
 Æresmedlem af Dansk Slægtsgårdsforening 30.10.1989

Carl Martin Christensen, Kaaregaard
 25.12.1940
 Hovedbestyrelsesmedlem 31.5.1980
 Landsformand 20.10.1987
 Kommunalbestyrelsesmedlem. Folketingsmand 1984-1987 (Konservative Folkeparti)

Næstformænd

Jens Jensen, Soed. 5.7.1941 – 7.9.1953
Niels Slemming, Hammelev. 26.9.1953 – 10.10.1968
Ejnar Petersen, Kikhavn. 10.10.1968 – 9.11.1977
Holger Buch Juul, Høllund. 9.11.1977 – 20.10.1987
Peder Møller Frifelt, Ølgod. 20.10.1987 –

Hvornår skete det?

Slægtsgårdsdiplomet blev vedtaget i 1950 og udstedt siden 1951
 Slægtsgårdseblemet vedtaget 1951 og taget i brug 24. maj 1952
 Slægtsgårdsmærkaten uddelt april 1953
 Postkortserie med motiver fra Frilandsmuseet udsendt 1956
 Jens og Anna Jensens Fond stiftet 1960
 Slægtsgårdsbogen – Hørt og set – erindringsbilleder udgivet 1985

25 frugtbare år

Af Jens P. Petersen, Ringsted

Ved et 50 års jubilæum er der grund til at se tilbage og anskue i lyset af gode initiativer, og det sker her efter redaktørnes besked, vedrørende den sidst forløbne halvdel. Det kan da fastslås at Dansk Slægtsgårdsforening lever i bedste velgående. I 1991 er der liv og aktivitet ud fra den landboforpligtelse, der er drivkraften i engagerede slægtshjem.

Men først lader vi blikket strejfe det historiske og stadig livgivende, som har højnet og gavnet og bærer oppe. En fortid kender vi med gyldent præg. Det gik fremad fra bondestandens nedværdigelse med hoveriet og den lukkede verden i landsbyen som det kendteste tegn på fattigdom og menneskeforagt. Herremandens og øvrighedens øjne åbnede sig for hvad der var ret og rimeligt, og frem af håbets gryende dag voksede kræfterne, og slumrende evner fik udløsning. Stavnsbåndets løsning fulgtes af udskiftning og folkestyret pippede frem. Endelig i 1901 blev den første bonde hævet til Kongens råd. Og huskes må det, at et socialt syn bredte sig, så husmanden og landarbejderen blev værdige medborgere. Landbruget blev en stabil faktor og generationernes folk fik nytte af mange påvirkninger og blev dyrkere af den danske jord, så de kunne være gerningen bekendt.

Og så skød organisationerne til vejrs med vejledning i mange retninger til følge – og strækkende sig også til det internationale og med mange knopskydninger over årtierne. Der blev grøde i den danske bondestand og 50 års jubilæum nu i 1991 er en prydlig blomst i buketten. Det skulle en besættelse til før kræfterne udløstes, men de var nok kommet til overfladen alligevel.

Krisetider gik forud og gav en del af tilskyndelse, men først nazismen og dens erobringer gjorde sagen klar. Der skulle værnes, der skulle besindelse til, de historiske rødder og nutidens tryk førte til en sand erkendelse. Andre bedømmer det første kvarte sekel – her lidt om det næste.

1960'erne var i mange henseender både en kamp – og en grotid. Afsætning og indtjening vekslede, men bevægede sig trinvis fremad, og det nye fællesmarked sendte gode impulser til fremskridtets befordrere. Prisniveauet steg, lønningerne også, og det var vel ikke gavnligt for alt det, der peger ud over det materielle. I hvert fald kunne slægtsgårdsforeningen ikke medlems- og aktivitetsmæssigt holde trit med de kolde beregninger omkring drift og økonomi. I de første 25 år nåedes den store tilslutning, så det toppede med de 5000 medlemmer. Nu er man nede på det halve. Det kan være at højskolen mistede i værdi på gårdene, at den historiske fornemmelse led skade og at bedste- og oldeforældres fundament blev for usynlig og for lidet agtet.

Men så drejede udviklingen i vor forening og her kommer navnet Chr. R. Christensen til syne. Ofte ser man rigtigt når afløsning er naturlig og blikket rettedes mod Badstrup på Nordfyn. Her levede en oplyst bonde med brede interesser, fra ungdomsorganisation, sogne- og amtsråd og folketing, og som dyrkede ageren vel, tillige med posterne i landbrugets tjeneste – og dertil var kommentator i mange blade, om hvad han mødte i livet. Han blev formand og var det i 19 år. Og derved stabiliseredes foreningen. En lang række af landsdelenes personer blev inddraget i arbejdet og fra landsmøder og hovedbestyrelsesmøder blev der rettet kontakter og givet udspil som nyttede. Og dette ikke mindst efter Chr. R.'s genindtrædelse i folketinget i 1964. I de år foregik der en stor debat omkring jordlovgivningen og strukturproblemerne, der rettedes henvendelser til regering, folketing og organisationer herom, og denne linie er fortsat indtil denne dag.

En særlig indsats ansporede slægtsgårdsforeningen til de første år af 70'erne, da Danmark tiltrådte EF-samarbejdet.

Dertil kommer så den rådgivning som har fæstnet rodnettet i slægterne og bevaret hjemmet, så det holdt trods farerne sommetider. Hans Balle drog riget rundt, skrev skøder og skabte balance, så mange er ham megen tak skyldig. Og andre rådgivere fulgte, indtil der nu er mere fast grund under bestræbelserne. Denne hjælp er uudværlig og befæstende for et godt landbovirke.

Vi er nu fremme ved 70'erne og 80'erne og da bliver det en vigtig sag at få skabt samling i alle lokalområder, og få udbygget organisationen og løst naturlige lokalopgaver omkring møder, udflugter, teaterbesøg, besigtigelser i landboernes erhvervs-virksomheder – og hjem til stor gensidig og fælles tilfredsstillelse.

En ny opgave løstes ved erindringsbogen. »Hørt og set«, om oplevelser og tidsbetragtninger via bogsider, er en god måde at møde erkendelsen og inspirationen. Ved en kommende anledning er det givende at gentage dette udspil.

Glædeligt er det at tilslutningen til slægtsgårdsforeningen er stabiliseret, ja endda kan vise fremgang, og dobbelt glædeligt er det, at flere unge er kommet med over årene. Det vil også afspejle sig i ledelserne og således fremmes jo også omstilling og tilpasning til nye tiders krav om en anden fortsættelse af det, der skal leve som et grundvilkår for et selvstændigt virke. Meget forandredes, men en fast bund på den gamle sokkel er nødvendigt, ellers vælter det bondesamfund, som kan bestå, hvis vi bare vil det.

Skuffelser har vi oplevet, men de bærer vi. Vi opfordrede til at få en plads i landbokommissionerne og i flere ministerielle udvalg, ubegribeligt forstod man ikke, at vi havde noget at meddele. End ikke da man skulle drøfte forsamlingshusenes fremtid som støttepiller for landsbyerne.

Men disse afslag afløstes så af tilsagn som var gode. Mange støttede os, bl. a. Landbrugslotteriet (en varm tak til Niels Anker Kofoed) og fonde samt Kreditforeningen.

Enkelt personer viste os tillid, så vi kan give tilbage til en ny tids bonde (Jens og Anna Jensens fond).

Vore slægtsgårdssange er et kapitel for sig – Højbjerg, Carl Olsen og Gustaf Bengtsson tolkede gennem verslinierne, hvad der levede i sindene og appellerne er godtaget, så man frejdigt stemmer i. Gustaf Bengtsson tog nutiden med i sin sang, der vil leve over årtier og burde optages i højskolesangbogen. Og digtene prydede år efter år vort blad. Her mindes vi den stoute Salomon J. Frifelt, der forskønnede så mangt og meget på fin vis fra bondens verden.

En lang række personer fra årene passerer revy og til tilfredsstillelsen over at Dansk Slægtsgårdsforening har bærekraft i sig, føjer sig kendskabet til markante landboeres kunnen og viljen i foreningens tjeneste. Fra det østlige Svaneke til det vestlige Ølgod, nordfra og syd fra over de jyske banker og det flade ørige, kom de og viste vilje, brød skel og samlede op til bevaring. Tak til dem alle – og lad dem være et eksempel til efterfølgelse.

Nye tider, nye folk, et nyt dagværk, et nyt perspektiv – sådan er det. Men henover alt bestående og alt erkendt gammelt som nyt, er der et løsen, der fastholder og udløser: Der skal være trofasthed til stede. Generationernes bidrag føres ud over tider og forhold og til udviklingens formodede klimaks, men de befordrer kun, hvis trofasthed og sande værdier gives videre. Arv forpligter altid og det arvede for bonden er let forståeligt – her har Dansk Slægtsgårdsforening været en igangsætter i den nyere tid.

Jens P. Petersen

Landbruget ved foreningens start og den videre udvikling

Af Torp Friis Møller, Årslev

Da Slægtsgårdsforeningen begyndte sit virke i 1941, var det netop i de mørke år under besættelsen, hvor der blev vendt op og ned på så mange ting.

Her skal forsøges at berette om forholdene den gang, og hvordan tingene senere udviklede sig på kort sagt alle områder.

Selv var jeg 18 år den gang, og har derfor hele perioden i erindring, først som ung medhjælper, og fra 1946 som forpagter for i 1957 at overtage slægtsgården.

Her er det tanken at berette dels om egne oplevelser, og dels støtte mig til nogle få statistiske oplysninger.

I fortidens Danmark regnes der med, at der oprindeligt har været omkring 60.000 egentlige gårde, og dertil kommer så gårdene i det nuværende Sønderjylland, som før 1863 hørte under hertugdømmet. Egentlige småbrug i større målestok fremkom først efter udskiftningen, idet fortidens småbrug (kådnere) normalt ikke var jordejende. Men mange af dem havde dog haft besætninger og efterhånden opnået en del græsningsrettigheder, som man nu ikke kunne fratage dem, og derfor var nødt til at tildele dem jord. Derefter steg antallet af landbrugsejendomme op gennem 1800-tallet, for særlig at tage fart under 1900-tallets udstykningsbevægelse til statshusmandsbrug. Denne stagnerede under besættelsen, men fortsatte dog i noget nedsat tempo helt op til begyndelsen af 1960'erne. De sidste husmandsbrug blev dog lidt større, og da havde det for længst begyndt at gå den anden vej. Ved krigens slutning var der omkring 208.000 registrerede landbrugsejendomme med et gennemsnitsareal på ca. 15 ha og et samlet landbrugsareal på 3.2 mill. ha. I takt med mekaniseringen, som satte ind få år efter krigen, faldt antallet af ejendomme til i 1965 at være knap 173.000 med et gennemsnit på 17½ ha. Herefter begyndte det at gå stærkere, så vi allerede i 1970 var nede på 140.000, og gennem de sidste 20 år lyder de senest oplyste tal for 1989 på 78.800 med et gennemsnitsareal på 35 ha, og ligeledes er det samlede landbrugsareal faldet til knap 2.8 mill. ha.

Besættelsestiden

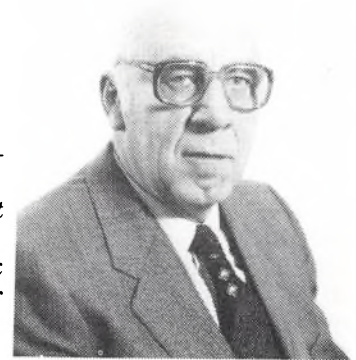
I begyndelsen af besættelsen skete der ikke de helt drastiske ændringer, bortset fra, at vi nu kun var i stand til at købe eller sælge til de områder tyskerne og italienerne beherskede. Iøvrigt var det i begyndelsen tyskernes hensigt, at det skulle være tale om en mønsterbesættelse, og man havde jo også stærkt brug for særlig vore landbrugsvarer.

Efterhånden som tiden gik, strammede det hele til, danskerne ville nu en gang ikke føje tyskerne mere, end man var absolut pisket til. Mærkeligt nok blev vor forsyningssituation aldrig så anstrengt, som andre lande i Europa. Men som under alle krige havde man ikke råd til den store animalske produktion, og befolkningerne måtte nøjes med korn- og planteprodukter i langt højere grad. Vi fik ret omgående rationeringer af snart det ene og snart det andet, og desuden indførtes maksimalpriser på en lang række varer. Efterhånden som varelagerne slap op, forsvandt alle de varer, vi normalt fik fra andre himmelstrøg, for ikke at komme igen før efter krigen. I stedet blev der i stor udstrækning fremstillet erstatningsvarer, hvoraf nogle var rimeligt brugelige, mens andre var temmelig håbløse.

Før besættelsen havde dansk landbrug importeret store mængder kraftfoder og ligeledes en del brødhvede, samt store mængder foderkorn. Men alt dette faldt nu bort, og vi var alene henvist til indenlandske fodermidler. Resultatet blev faldende mælkeydelse, og desuden måtte kvægbesætningerne stærkt reduceres.

Redaktionen har bedt hovedbestyrelsesmedlem

Torp Friis Møller om at skildre landbrugets udvikling i de 50 år Dansk Slægtsgårdsforening har virket.

Men endnu værre gik det med svineproduktionen, for den måtte ret hurtigt halveres, for til sidst at blive ret ubetydelig. Allerede i august 1940 besluttedes det, at der inden 1. september skulle fjernes 1.16 mill. svin, heraf 109.000 søer og orner, samt resten fordelt efter nærmere bestemmelser fra pattegrise til ungsvin på over 60 kg, alt sammen på grund af manglende foder. Drægtige søer kunne afleveres til slagting til favørpris, når de blot var 6-8 uger henne. Der måtte højst være 2 mill. svin i landet, og ligeledes skulle hønsebestanden halveres, så der højst var 7 mill. høns.

Allerede fra høsten 1940 og resten af besættelsen skulle alt brødkorn, både rug og hvede, afleveres til en maximalpris på 30 og 29 kr. pr. 100 kg. Desuden skulle der også afleveres foderkorn fra ejendomme, der havde over 10.000 kr. i grundskyld, begyndende med 5 hkg. pr. 1000 kr. grundskyld over de 10.000 og således progressivt op til 8 hkg. for ejendomme over 80.000. Maximalprisen herpå lå på 26 kr. og en del af kornet blev tildelt de små landbrug. Ejendomme, der af en eller anden grund ikke kunne klare afleveringen, kunne søge forbehold, hvorefter de fik tildelt visse kvanta til deres besætninger, hvorefter resten skulle afleveres. Var afleveringspligten overholdt, kunne korn frit sælges, og her lå prisen på 40 kr. eller mere.

Af gødning kunne der fås nogenlunde rimelige mængder af kali og kalksalpeter, men der var dog en vis rationering, så man kun kunne få i forhold til tidligere forbrug. Da lagrene var tømte, kunne der imidlertid ikke mere fås superfosfat, og det kom først igen efter krigen.

Både fast og flydende brændstof blev hurtigt knap, og alle personbiler blev næsten omgående klodset op, og allerede i juli 1940 var bilparken i Danmark skåret ned fra 200.000 til, at kun 25.000 var i drift. Kort til benzin kunne fås gennem ansøgning til Varedriektoratet, og efterhånden blev mange varebiler også klodset op eller lavet om til hestekøretøjer. Lastvogne og taxa gik over til at få påmonteret nyfremstillede træfyrede gasgeneratorer. Fra skovene skulle tvangsafleveres bestemte kvanta træ, som blev stillet til rådighed for kommunen, og selv stødene gik man i gang med at tage op.

Desuden kom en stor tørveproduktion i gang, blandt andet også af elværkerne, men tørv blev dog ikke rationeret. Der blev også åbnet en lang række brunkulslejer, og ligeledes blev også myremalmen udnyttet.

Da der den gang – kun på de største gårde – var nogle af de gamle traktorer på jernhjul, betød det ikke det helt store for landbruget, for her kunne heste jo afløse. Ellers var man jo på næsten alle områder gået over til brug af el, men strømmen var heller ikke for rigelig, og det kneb med at holde strømstyrken, så tærskning måtte ofte foretages uden for normal arbejdstid, hvilket betød, at man måtte tærsk om natten.

Smøremidler blev også efterhånden til noget mærkeligt fluidum, og ligeledes kunne ikke fås almindelig sisal høstbindegarn,

og det blev så erstattet med garn og papir, hør eller celuld, og det var ikke noget alle bindeapparater var lige glade for, så det gav mange ærgrelser.

I det daglige kneb det voldsomt at skaffe både cykeldæk og gummistøvler, og skulle man fra hjemmet over lidt længere afstand, var der kun hestekøretøjer tilbage, og det var ikke spor sjovt om aftenen, når alle vinduer på grund af faren for flyveangreb, skulle være mørkelagt, og man næsten af samme grund dårligt nok måtte have lys på.

I husholdningen blev krydderier erstattet med andet og ligeledes blev en del af det rationerede sukker erstattet af sødemidler. Kaffen faldt efterhånden helt bort og blev også erstattet med erstatninger fremstillet af sukkerroer, kornsubstitutter og andet, men bedst hertil var dog sødlupiner.

Men allerede i slutningen af 1940 blev det forbudt at fremstille kaffe af ærter, sødlupiner og hestebønner, og selvom der blev reklameret meget med de forskellige kaffeerstatninger, kaldtes kaffen almindeligvis i folkemunde for løbesod. Tobakken blev også dårligere og dårligere, og selvom man f. eks. i Sønderjylland reklamerede med oversøisk tobak, var det i reglen avlet på Fyn, hvor man ret hurtigt avlede tobak på over 500 ha. Cigarerne kaldtes da også for Flor de Fyna og var enten halvt grønne eller også omviklet med papir.

Der blev også udlagt ret store arealer med olie- og spindehør, og tøj fremstillet heraf var slet ikke det dårligste, men det kradsede en hel del. Nuværende syntetiske stoffer var jo endnu ikke opfundet, og stoffer af silke og bomuld slap hurtigt op, og vi fik i stedet tøj fremstillet af træ og cellulod og andet. Da jeg selv blev gift i 1944 og skulle stifte hjem, var det næsten håbløst at købe nye ting af værdi, bortset fra møbler af træ. Gardiner var af papir, og det var madrasserne også, men begge dele holdt egentlig slet ikke så dårligt, derimod var et gulvtæppe af cellulod håbløst i brug, og så havde det endda kostet over 3 måneders løn.

Da elhegn endnu ikke var opfundet, var det svært at få markerne indhegnet, for pigtråd var næsten ikke til at opdrive. Selv om folk almindeligvis havde rigeligt med kontante penge, kunne de særligt efterspurte varer næsten kun købes på den sorte børs, eller også måtte man bytte sig til dem med andre efterspurte varer.

De lidt ældre sønderjyder havde jo endnu erfaringerne i erindring fra den første verdenskrig og vidste, hvordan man skulle sno sig. Min far sagde gerne: »Sortbørshandel holder jeg mig fra, «men at sørge lidt for sin familie med rationerede varer, vi selv havde, var vel vor simple pligt, for den kokkepige, der dør af sult, er nu engang ikke for klog.

Udviklingen efter krigen

Landbrugskrisen i 30'erne havde været uhyggelig hård ved mange landbohjem, og den ramte særlig hårdt i Sønderjylland, hvor man efter 1920 havde måttet forny og genopbygge hele produktionsapparatet med nye lån, derfor ramte den her hårdest hos de dygtige og mest driftige, og mange døde derfor rentetøden – rent økonomisk. Og på et vist tidspunkt var over 80% i virkeligheden insolvente.

Men man kunne jo ikke bare lade så mange gå økonomisk i stykker, så der blev oprettet kreditorudvalg, som hjalp med omfattende gældsakkorder og derfor fik langt de fleste lov til at blive på deres ejendomme, såfremt de da var rimeligt dygtige og ikke havde for stort et privat forbrug. Når dette nævnes her, er det fordi netop disse folk, der havde gennemgået denne hårde kur, på en vis måde blev mærket for livet, og langt de fleste af dem var senere hen hunderæd for at risikere nye initiativer med ny gældssætning ved låneoptagning.

I årene før besættelsen havde tiderne bedret sig med en ret pæn indtjening hos dem, der havde en rimelig produktion. Denne periode skyldtes sikkert oprustningen til 2. verdenskrig, men under besættelsen med før omtalte reduktioner i besætninger og varelagre, samt delvis udpining af jorden, kom landbrugerne nu i en helt anden økonomisk situation med mange kontante penge,

og da man endnu havde skrækken i livet for gæld, skyndte man sig at afdrage på gælden, og da andre erhverv stort set var i samme situation, gav dette sig udslag i en markant faldende rente. Det blev almindeligt med rentedskrivninger i form af konverteringer, og da der ikke forekom ret mange nybygninger og ikke blev handlet ret meget med gårde, kunne kreditforeningerne nu tilbyde nylån i 3½% obligationer med en kurs på 102 eller mere. Prisen på jord og ejendomme var ikke steget ret meget, og her kan nævnes, at en god gård blev solgt til 144.000 kr. for 144 tdr. land med besætning og inventar i fri handel. Og i 1943 købte min svoger sin fødegård på 105 tdr. land ligeledes for 105.000 kr.

Derimod kom hestene hurtigt i en god pris, og de pæne priser ansøredes af, at tyskerne jævnlige opkøbte heste til frontbrug. Allerede i 1940 kostede gode svære arbejdsheste 15-1700 kr. pr. stk. Nu siger denne pris ikke nutiden ret meget, men på det tidspunkt var årslønnen for en forkarl ikke ret meget over 1000 kr.

Gennem besættelsestiden begyndte lønningerne dog at stige. Den 1. november året 1941-42 gav min far forkarlen 1400 kr. i årsløn, og i maj året 1943-44 fik jeg selv på Als 2200 kr. i årsløn.

De første år under besættelsen steg officielt importpriserne med 125%, eksportpriserne med 90%, hjemmemarkedspriserne med 76% og detailpristallet med 53%. Og selv om lønningerne i gennemsnit steg med 42%, var der reelt en reallønsnedgang på 20%, og det svarede nøjagtigt til nedgangen i varemængden i detailhandelen.

Ud over ovennævnte problemer indtraf også under besættelsen tre efter hinanden følgende meget hårde vintre. Allerede i vinteren 1939-40 meldte aviserne om 10 m høje isskruninger på Storebælt, og sejlladsen her var i en periode indstillet, og i Åbenrå havn lå en hollandsk damper indefrosset i 108 dage. I vinteren 1941-42 bortfros 92% af hvedearealet, så der for hele landet kun blev 5.700 ha tilbage, mens rugarealet dog holdt noget bedre.

Udviklingen efter besættelsen

Få år efter besættelsen begyndte mekaniseringen for alvor at tage fat, og det begyndte i markbruget. Der begyndte nu at komme nye særlig amerikanske traktorer til landet, men de var benzin- eller petroleumsdrevet og uden løft. Lidt senere fremkom europæiske og nu med løfteanordning, og de blev efterhånden dieseldrevne. I hælene kom så mejetærskerne, først overvejende bugserede maskiner med sækkeudtagning af korn, men efterhånden blev det mest almindeligt med selvkørende tankmaskiner. Og til halmen kom der pressere, først blødpresere og derefter hårdpresere, for til sidst rundballe, storballe og minibig-ballepressere.

Mens traktorerne i begyndelsen blev spændt for de forhåndenværende gamle tidligere hestetrukne maskiner, fremkom nu et utal af specialmaskiner. I begyndelsen var traktorerne relativt billige, og en pris på 14-15000 kr. var almindeligt, men med tiden blev prisen større og større.

I denne proces blev maskinerne ret hurtigt skiftet ud, og de blev så overtaget af de mindre landbrug. Under hele denne udvikling begyndte arbejdskraften så at vandre bort fra landbruget, og samtidig steg også arbejdslønnen meget.

Da man første gang kom på ryggen af en traktor, var det ligesom markerne blev mindre, man overkom langt mere og begyndte at spekulere over, at de gamle skifter godt kunne være lidt større og desuden trængte til en mere hensigtsmæssig form. Resultatet blev en sløjfning af mange levende hegn, og landskabet forandrede sig, men desværre sjældent til det bedre. I takt med maskinernes indmarch forsvandt de svære arbejdsheste, og landbrugets trækraft forlod dermed at være variable omkostninger og dermed også afhængige af eget prisniveau til at blive udefra påførte omkostninger, der var helt uafhængige af landbrugets salgspriser.

Ud over markbruget kom mekaniseringen også til staldene med udmugningsanlæg, gylleanlæg og rørmalkningsanlæg i kvægstaldene, og lignende arbejdsbesparende investeringer i

svinestalde m. m. På mange gårde blev der også investeret i dyre korntørringsanlæg, og kort sagt afstedkom udviklingen, at den enkelte landmand kunne overkomme langt mere og passe mange flere dyr. Herved startede sammenlægninger af landbrug.

Og da det efterhånden blev for arbejdskrævende med de gamle kendte alsidige landbrug, og vi efterhånden kom ind i fællesmarkedet, gik mange over til mere specialiserede produktioner, såsom ren planteavl, kvægbrug, svinebrug og andet. Denne, mange steder, drastiske omlægning, afstedkom at de gamle staldbygninger efterhånden blev helt utidssvarende, og det medførte mange dyre nybyggede driftsbygninger, hvortil man nu måtte optage nye dyre lån. Og dertil kom, at ved sammenlægningerne af ejendomme forsvandt en uhyre stor kapital væk fra landbruget.

Hele denne proces er langt fra standset endnu, og ingen kender endemålet. Resultaterne er desværre blevet det, at vi i dag står med Europas mest forgældede landbrug, og dertil kommer så en meget høj rente, og her tænkes særlig på de nu lidt ældre 30 års lån. De nuværende knap 79.000 landbrug har i dag en samlet gæld på 120 milliarder kroner alene i tinglyst gæld, og af landbrugets samlede overskud betales de 64% i rente. Nu har alle landbrug selvfølgelig ikke lige meget gæld, men tages et råt gennemsnit, vil det sige, at en gård på 35 ha nu har en gæld på 1½ million kroner.

Til belysning af hele udviklingen gennem de sidste 50 år vises her nogle tabeller, hvor kun hovedproduktionerne tages med for oversigtens skyld.

Ændringer i afgrødevalg

Landbrugsarealets benyttelse i 1000 ha	1941	1965	1989
Korn og bælgæd til høst	1343	1600	1646
Rodfrugter (foderroer-fabriksroer-kartofler)	520	410	207
Græs i omdrift (incl. ensil.)	713	554	328
Andet (frø-raps-m.m.)	107	112	374
Vedvarende græs	536	325	219
Total landbrugsareal	3219	3001	2774

Anvendelse af handelsgødning i rene næringsstoffer kg pr. ha

	1941	1965	1989
Fosfor	2	18	29
Kali	19	51	44
Kvælstof	13	64	135

Udviklingen i kærneudbyttet pr. ha i landsgennemsnit

	1940-45	1965	1989
Hvede	29.0	44.6	72.3
Rug	20.0	30.2	48.2
Byg	30.2	39.6	49.8
Havre	23.1	31.9	45.8 (1988)

Udviklingen i husdyrbestanden i 1000 stk.

	1941	1965	1989
Heste	612	53	?
Hornkvæg ialt	3085	3345	2221
heraf malkekøer	1488	1350	831
Svin	1815	8591	9190
Får	188	93	?
Høns	13500	20000	4000 + 11000 slagtekyllinger 3000 mink

Vedrørende lønudviklingen på landsbasis for arbejdsmarkedet som helhed, kan nævnes, at den gennemsnitlige timeløn incl. alle former for tillæg + ferie fra krigens begyndelse og til oktober-kvartal 1989 er steget ca. 66 gange. Vil lønudviklingen som helhed fortsætte uændret i de næste 50 år, vil timelønnen i år 2040 være på godt 7000 kr.

Med hensyn til lønudviklingen i landbruget er den svær at gøre op, idet den jo svingede noget fra egn, og det gamle begreb forkarl næsten ikke mere eksisterer. Det kunne imidlertid være interessant at prøve så nogenlunde at gøre op, hvormange ha vårbyg der skal dyrkes for at betale en fuldtuddannet medhjælper med ovenstående udbytteudvikling og omtrentlig prisniveau taget i betragtning. Her bruges min løn fra 1944 på 2000 kr. pr. år, og der skønnes at en tilsvarende løn i dag er på 12.000 kr. p? måned incl. kost og logi.

	Gen.sn.fold udb. pr. ha	Pris pr. 100 hg.	Årsløn	Ved salg af byg nødv. areal til betaling
1944	31.6	26 kr.	2000 (maximalpris)	2.43 ha
1989	49.8	135 kr.	144.000	21.42 ha

De ældre slægtsgårdsejere kan jo udmærket huske vor forenings start, og de er jo nået en alder, hvor det er naturligt at tænke tilbage. Sådan har vel vore slægter altid gjort, og de har vel altid syntes, at der netop i deres livsløb har været fremgang i deres erhverv landbruget. Nu er det 20. århundrede så småt ved at gå på held, og for os at synes, er der vel ingen slægtled, der har oplevet så store omvæltninger og fremskridt i landbruget, som netop os.

Og selv om computeralderen også så småt er ved at finde indpas på lidt større gårde, skal der alligevel en meget stor fantasi til at forestille sig lige så store udviklinger i vort erhverv i det kommende århundrede.

Torp Friis Møller

Slægtsgårdsbogen »Set og hørt - Erindringsbilleder«

Jeg bestiller _____ eksemplarer á 50 kr.

Kuponen sendes til Inger M. Hansen,
Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte

Alle medlemmer bør have . . .

Fås på sekretariatet, samt hos kredsformændene. Pris 20 kr.

. . . emblem

Arvefæste

Af Bo Johansen, Slægtsgårdsarkivet

Ved 1700-tallets begyndelse var 98% af Danmarks bøndergårde i fæste under enten et privatejet gods, en offentlig institution eller kronen. Fæstet var overdraget gårdmanden for hans og hans enkes levetid – under forudsætning af, at han holdt gården ved hævd, betalte sine afgifter til de fastsatte tider og var sin husbond hørig og lydige. De sidste 2% var selvejere, men ikke i moderne forstand, idet den såkaldte herlighed ofte ejedes af andre end bonden; ydermere var det langt fra altid, at domstolene anerkendte en bonde, der påstod at være selvejer.

I takt med landboreformernes gennemførelse opstod i sidste halvdel af 1700-tallet en ny besiddelsesmåde, der blev kaldt arvefæste, som var karakteriseret ved, at overdragelsen oftest skete uden købesum. Derimod betalte arvefæsteren en fast årlig afgift (arvefæsteafgiften), og ved ejerskifte en mindre ydelse (recognitionen) til den tidligere godsejer. Til gengæld havde arvefæsteren i de fleste tilfælde ret til at sælge, udstykke og pantsætte gården, til hvem han ville. Der var altså ikke tale om, at gården nødvendigvis skulle gå i arv. Derimod var de vilkår, gården blev overdraget på, gældende ved alle senere overdragelser af gården – så længe gården var i arvefæste.

Indførelse

De første arvefæsteskoeder i Danmark blev udstedt til bønder på enkedronning Sophie Magdalenes gods Hørsholm i Nordsjælland i 1759. Idemanden var hendes overhofmester C. G. greve Stolberg, der nogle år tidligere havde gennemført lignende reformer på sit eget gods Bramstedt i Holsten. I årene derefter fulgte flere reformvrije godsejere efter og gav bønderne arvefæste, således f. eks. Bernstoff gods 1767, Gjorslev 1767-71 og Selsø 1771. Det var dog i hovedsagen kronens gods, der i den resterende del af 1700-tallet blev overdraget til arvefæste: krongodset i Københavns amt 1766, i Frederiksborg og Kronborg amter i årene fra 1788, Bådesgård gods på Lolland fra 1791 og godset i Odsherred fra 1792.

Arvefæstet fik især udbredelse på Sjælland, hvor 21% af jorden i 1835 var i arvefæste, på Lolland var 8% i arvefæste, mens det i de øvrige landsdele udgjorde under 3%, til gengæld var det egentlige selveje mere udbredt her.

Indhold

Hvilke rettigheder og pligter havde en arvefæster, og hvordan adskilte han sig fra en selvejer.

Egentlig var forskellen beskednen. Overskriften på arvefæsteskoederne var da også »Arvefæste- og Skiødebrev« eller endog »Arvefæste- og Friebrev«. En arvefæster havde i langt de fleste tilfælde ret til, ligesom en selvejer, at sælge, udstykke og pantsætte gården til hvem han ville. Arvefæsterens afgifter kunne være følgende:

- *arvefæsteafgiften* (svarende til fæsterens landgilde), der var fastsat som værdien af en vis mængde korn (byg, rug og havre). Det beløb, der skulle betales, udregnede som denne kornmængdes gennemsnitlige værdi de seneste 10 år, beregnet på grundlag af kapiteltaksten, der var en halvofficiel gennemsnitspris på korn, hvorefter bl. a. også tienden betaltes.
- *afløsningssum for hoveriet*; som regel et fast pengebeløb.
- et antal årlige *kørsler* (som regel en eller to) for den tidligere ejer mod betaling. Det drejede sig især om kørsel med korn til nærmeste købstad.
- *recognition* (svarende til fæsterens indfæstning), der betaltes ved ejerskifte. Det drejede sig som regel om et mindre beløb, der ligesom arvefæsteafgiften var fastsat som værdien af en bestemt kornmængde.

Bo Johansen,
Slægtsgårdsarkivet

Hvor kronen var den, der havde givet arvefæstet, forbeholdt den sig følgende rettigheder (ofte havde private godsejere forbeholdt sig lignende rettigheder):

- *jagtretten*, der dog ofte blev overtaget af arvefæsteren i løbet af 1800-tallet.
- *sigt- og sagefald*; det vil hovedsagelig sige ret til at oppebære indtægterne fra bøder og lignende.
- *skifteretten*; d. v. s. retten til at foretage skifte efter gårdens beboere – og oppebære indtægterne forbundet hermed.
- desuden forskellige *herlighedsrettigheder*, som f. eks. ret til over- og underskov, forstrandsrettighed m. m.

Arvefæstet viste sig at være en stor fordel for bønderne, som på denne måde undgik den gældsstiftelse et selvejekøb ville have medført, og alligevel havde de muligheden for at belåne gården.

For godserne derimod kunne det have katastrofale konsekvenser. Ikke mindst ved de tidligste overdragelser, hvor arvefæsteafgiften ofte var et fast pengebeløb. På Gjorslev f. eks. blev afgiften hurtigt udhulet af tidens kraftige jordprisstigninger, og godset forhørte sig i rentekammeret om muligheden for at ændre afgiften, men fik til svar, at tinglyste dokumenter kun kunne ændres, hvis begge parter ønskede det – Gjorslev gods gik faktisk ned, og måtte rekonstrueres. Også på Selsø gav arvefæstet økonomiske problemer for godset. Efterhånden tog man ved lære heraf, og arvefæsteafgiften blev pristalsreguleret gennem relationen til kornpriserne.

Det forhold, at afgiften betaltes på baggrund af de seneste 10 års kornpriser, var i prisstigningsperioden ca. 1760-1813 en klar fordel for bønderne, idet afgiften da hele tiden haltede bagefter de aktuelle kornpriser; derimod var forholdet det omvendte i perioder med faldende kornpriser, som f. eks. i den alvorlige krise i 1820'erne.

Afvikling

For partiet Venstre, der overtog regeringsmagten i 1901, var det af væsentlig betydning at få ophævet de bånd, der stadig eksisterede mellem godsejere og bønder, herunder arvefæstet. I 1907 nedsattes en kommission til at se på en afløsning af de jordafgifter, der tilflød statskassen, heriblandt arvefæsteafgifterne af det tidligere krongods. Dette arbejde mundede ud i lov af 29. april 1913. Den åbnede mulighed for, at arvefæsteafgiften på krongodset kunne afløses. Proceduren var følgende: arvefæsteafgiften blev beregnet til et pengebeløb svarende til gennemsnittet af de foregående 24 års kapitalstakst (med bortfald af de to højeste og de to laveste); afløsningssummen blev derefter sat til dette gennemsnit ganget med 25. Recognitionen beregnede til penge efter samme retningslinier som arvefæsteafgiften; afløsningssummen var her 1½ gange dette gennemsnit. Disse retningslinier kom med lov af 20. marts 1918 til også at gælde for afløsning af arvefæstet under de private godser. I løbet af 1920'erne foregik så de sidste afløsninger, der endeligt ophævede arvefæstet.

Et eksempel

Som et eksempel på, hvordan arvefæstet indførtes og afvikledes, kan vi tage Rolighedsgården på 6,46 tdr. htk. i Soderup ved Holbæk. Den havde fra gammel tid været i fæste under Københavns Universitet. Driften af godset blev i slutningen af 1700-tallet lagt om, jorderne udskiftet og arvefæste indført. Soderup blev udskiftet i 1788, og næste gang det embede, hvorunder gården hørte, skiftede indehaver, udstedtes et arvefæsteskode til gårdens fæster. Det skete i 1808, hvor fæsteren hed Søren Pedersen.

Tidligere havde gårdens landgilde været et fast pengebeløb på 17,33 rdl. Den ny arvefæsteafgift kom til at udgøre værdien af 7 tdr. 3 skp. af hver af kornsorterne rug, byg og havre på baggrund af de seneste 10 års kapitelstakst, hvilket i 1808 svarede til ca. 90 rdl.; desuden en lille fast pengeafgift på 0,43 rdl. Der var således tale om en væsentlig forhøjelse, så for at lette overgangen, indførtes følgende ordning: 1808-14 betaltes 29 rdl., 1814-22 42 rdl. forudsat at Søren Pedersen eller hans hustru stadig levede. Efter 1822 skulle betales fuld afgift. I recognition skulle betales værdien af 1 td. byg for hver td. htk. gården havde, altså her værdien af 6,46 tdr. byg.

Bønderne lejede jagtretten, og betalte herfor 1,44 rdl. årligt. I 1840 afstod Universitetet ethvert krav herpå, hvorefter afgiften bortfaldt.

Et indtryk af arvefæsteafgiftens og recognitionens størrelse får vi, da gården i 1875 solgtes fra far til søn. Købsprisen var da 38.000 kr. Arvefæsteafgiften, der var forfalden til betaling 1.

maj 1875 udgjorde 259,45 kr. og recognitionen, der betaltes ved ejerskiftet var 91,67 kr.

Arvefæstet ophævedes relativt sent, nemlig pr. 8. januar 1925. Regnestykket, der viser hvor meget afløsningssummen var, kan vi rekonstruere. Det viser følgende:

Beregning af afløsningssummen for arvefæste.

	byg	rug	havre	ialt
	kr.	kr.	kr.	kr.
Gennemsnitspris 1901-24	16,08	14,97	19,59	
Arvefæsteafgiften	118,59	110,40	78,10	
25 gange afgiften	2964,75	2760,00	1952,50	7677,25
Recognition	103,88			
1½ gange recognitionen	155,82			155,82
Den samlede afløsningssum				7833,07

Omkring dette tidspunkt var gården vurderet til 47.700 kr. Af-løsningssummen var således i dette tilfælde ca. 16½% af vurderingen.

Bo Johansen

Reerslev sogns historie

Af Oscar Udsholt og Bent Thestrup

Bogen købes gennem Høje Tåstrup kommune Lokalhistoriske Arkiv, Blåkildegård, Skolevej 54, 2630 Tåstrup. Tlf. 42 52 58 03.

197 sider. Pris kr. 100,00.

Oscar Udsholt og Bent Thestrup er slægtsforskere, som begge har rødder i Reerslev sogn, og derfor har de i fællesskab skabt den grundige og spændende bog om sognet.

De to forfattere bor ikke selv i Reerslev sogn men i Odsherred. Den ene er pens. overlærer og den anden overassistent ved politiet.

Oscar Udsholt fortæller, at vi har ikke taget patent på sognets historie eller vil påstå, at vi har det hele med. Der er stadig mange spændende ting at fortælle om Reerslev, og vi håber, at andre vil tage emnet op.

At de to forfattere mener opfordringen alvorligt, kan ses af, at indtægterne ved salget af bogen skal gå til en fond, der skal støtte fremtidige udgivelser om sognet.

Bogen indeholder både beskrivelser af lokale skikke, traditioner og sagn, men også personerne i sognet optager en væsentlig plads, ligesom traditionelle sognehistoriske emner, som kirken, skolen, gårdene, brugs og forsamlingshus samt husmandsbevægelsen.

Bogen om Reerslev Sogns Historie har såvel sted- som personregister, hvilket kun kan gavne lokal- og slægtshistorikere.

Det meget omfattende personregister gør bogen til en værdifuld hjælp.

For de, der interesserer sig for gårdhistorie, får vi indledningsvis beretningen om gårdens tilhørsforhold i 1500-tallet, og i det omfang det er muligt, navnene på gårdenes fæstere og ejere gennem 400-500 år.

NB

Siden Oscar Udsholt og Bent Thestrup udsendte Reerslev Sogns Historie, har Johanne Rask Larsen og Henning Bonde udgivet slægtsbeskrivelsen »Rødder på hedeboegnene«, som er et værdifuldt supplement til sognehistorien.

DANSK SLÆGTSGÅRDSFORENING

Generationsskifte med slægtsundersøgelse

Konsulent Anders Frederiksen
Søndertoften 17, 9500 Hobro

Tlf. 98 51 10 25

Når senior trækker sig tilbage, og en ny generation rykker ind på gården, er det tid at undersøge

gårdens og slægtens historie

Vi tilbyder at ordne hele papirgangen ved generationsskiftet, og i forbindelse hermed starter vi gerne en slægtsundersøgelse
Brochure tilsendes gratis

Kontoret i Hobro

Jægergaard

Af Holger Buch Juul, Ødsted

Jægergaard, Høllund by, Ødsted sogn, Jerlev herred, Vejle amt, ligger på sydsiden af Vejle Ådal, og var oprindeligt fæste under Koldinghus krongods.

Det fortælles, når de høje herrer fra Koldinghus var på jagt i Høllund-ådal, boede de på Jægergård, deraf navnet.

Slægten på Jægergård kan føres tilbage til 1711 og de nuværende ejere Hanne og Steffen Buch Juul er tiende slægtled. De gamle skøder, aftægtskontrakter og forskellige dokumenter slægten og gården vedrørende er bevarede.

Det er slægtshistorie, men også egnehistorie og samtidshistorie. Der er dokumenter med tæt beskrevne sider med sirlig skrift. Der er snørklede underskrifter sat med øvet hånd. Der er bomærker, der gør det ud for underskrift, og der er underskrift »med påholden pen«. Der er forordninger om daglig kørsel og pligter overfor ryttergodset med hensyn til at holde hest og rytter. Der er mange kendelser, hvor synsmænd har været ude at mægle i nabostridigheder angående skov- og markskel, afvandsgrøfter og vejspørgsmål m. m. Der er dokumenter angående en retssag, hvor en af forfædrene står anklaget for ulovlig brændevinsbrænderi, men vedkommende klarer frisag, da det ikke kan bevises, at »brændevinstøjet«, som var fundet under en busk, tilhørte anklagede. Der er papirer, hvoraf det fremgår hvad der skal leveres af naturalier til hærstyrken stationeret i sognet 1849. Der er gældsbreve til medarbejdere og pantebreve fra medarbejdere.

Aftægtsforhold har været oprettet ved hvert ejerskifte i 9 slægtsled, det seneste ved ejerskifte i 1948.

Aftægtsforholdet løste to problemer, generationsskiftet og de ældres forsørgelse. De gamle aftægtskontrakter var ret skarpe og præcise i udformningen med hensyn til ydelser og rettighe-

der. Det var nøje beskrevet m. h. t. kvaliteter og kvantiteter af de leverede naturalydelser, og det var præciseret, hvor tit der skulle stilles køretøj til rådighed og i hvilken standard. Og som en naturlig afslutning, var det præciseret, at det påhvilede aftægtsyderne at passe og pleje aftægtsnyderen under sygdom, og at foranstalte en standsmæssig begravelse.

En af forfædrene var blevet enkemand, idet hustruen dør i barselsseng fra fem børn, to drenge og tre piger, men livet skal leves videre, og enkemanden forandrede ret hurtigt sin stand, og gifter sig igen, og i den anledning skal der skiftes med børnene af første ægteskab. Og der foreligger en opsummering af fast ejendom, besætning, inventar og løsøre, alt sat til dagspris for ca. 160 år siden. Hvert kreatur og hver hest er nøje beskrevet og sat til pris efter værdi, alt inventar, vogne, markredskaber, kornskæpper, skovle, liner, svinetrug, svinekurve, stort og småt er sat til pris. Og i beboelsen er alt opnoteret af afdødes garderobe stykvis, og i hvert rum er indboet noteret, og sat til værdi, såsom spande, kar, køkkentøj, ildragere, brændekurve, alkoveforhæng, puder, dyner, lagner, stole, borde, alt er sat til pris. Til sidst er alle værdier talt sammen, påhvilende gæld er fratrukket, og restbeløbet er delt i to lige store dele, enkemandens del og afdødes del, der så igen deles mellem børnene, en såkaldt broderlod til hver af drengene, og en søsterlod til hver af pigerne. En søsterlod var det halve af en broderlod.

Min oldefar – Steffen Madsen Buch, gift med Else Marie Buch f. Nielsen – overtog gården 1855, han døde 1871 – 40 år gammel – men han nåede at mergle gården to gange og han byggede nyt stuehus og lade, husene står endnu. Ved Juhlebæk – som passerede gårdens jorde, stemte han vandet op to steder, og ved den indvundne vandkraft etableredes der to vandmøller, henholdsvis

Dansk Slægtsgårdsforenings besøg på »Jægergården« i forbindelse med årsmødet i Vejle den 25.-26. maj 1963.

Gdr. Holger Juul taler for en foranstående forsamling på ca. 200 om gården og slægten.

Personerne på billedet bl. a. til venstre fru Skoven og Jørgen Skoven fra Hirtshals. Fru Nina Sørensen, bagest Bent Bjergskov. I midten med solbriller fru Hörstebroek, Rødding. Med sammenlagte hænder fru Holmegaard, Rynkeby samt halvdelen af sognefoged Niels Slemming.

til kornmølle og uldspinderi. Møllerne virkede til 27. maj 1921, da der indtraf en naturkatastrofe i form af et skybrud, og begge mølledamme med møllehuse blev skyllet væk. Vandkraften er ikke udnyttet siden.

Min bedstefar - Søren Juul gift med Anna Buch - overtog Jægergården 1884, og samtidig var han, sammen med gårdejer Søren Enggaard, Ødstedgård, kirkeejere af Ødsted kirke. Kirkeejerne havde rådighed over kirkens indtægter i form af kirketiende, jordejendom m. m., og skulle til gengæld sørge for kirkens

forsvarlige vedligeholdelse. Med en fornuftig administration kunne det nok give lidt overskud. Det var de sidste kirkeejere af Ødsted kirke, før den overgik til selveje.

De to kirkeejere har sat sig et varigt minde, idet deres navnetræk er indstøbt i kirkeklokken, som de foranstaltede omstøbt, da der var en revne i malmen.

Slægtsgården er, udover et enkelt tilfælde, gået fra far til søn. De to første slægtled var fæstere under Koldinghus krongods. Det tredje slægtled - Mads Eriksen - overtager fæstet 1743, men køber gården ved offentlig auktion på Koldinghus 1765. Skødet, dateret 10. februar 1767 med Chr. 7's underskrift er bevaret.

Min oldemor - Else Marie Buch født Nielsen - driver selv gården som enke fra 1871 til 1884. Der var fire døtre og ingen sønner i ægteskabet.

Den ældste datter - Lene Buch - blev gift med gårdejer Mads Juul, Skærbæk.

Den næstældste datter - Maren Buch - blev gift med en bror til Mads, Frans Juul, Skærbæk, og de overtager Høllund Mølle, som bliver udskilt fra Jægergård med et tilliggende på ca. 40 tdl.

Den tredje datter - Anna Buch - bliver gift med en tredje bror - Søren Juul, Skærbæk - og de overtager Jægergård 1884.

Efter sigende var en fjerde bror tiltænkt den fjerde datter, og der var lagt op til formæling, men blev ikke til mere, idet de to hver især fandt en anden livsledsager.

Som nævnt blev Anna Buch gift med Søren Juul, og de overtog Jægergården 1884 og havde Else Marie Buch på aftægt. 1910 dør Anna Buch Juul og Else Marie Buch overtager igen husførelsen på slægtsgården indtil 1913, da Søren Juuls ældste søn - Steffen Buch Juul, gift med Else Kirstine Iversen - overtager gården med Søren Juul og Else Marie Buch på aftægt. 1914 dør Else Marie Buch 86 år gammel, og 1919 dør Søren Juul 63 år gammel.

Steffen Buch Juul dør 1946 61 år gammel. Kirstine Juul driver Jægergård med mig, Holger B. Juul som bestyrer frem til 1948, hvor jeg overtager gården med min mor på aftægt. 1950 bliver jeg gift med Eli Kristensen, Aadal, og vi har min mor på aftægt til hun dør 1962.

1977 får vor søn, Steffen Buch Juul gift med Hanne Daugaard Jensen, Vejle, halvpart i gården, og vi driver den sammen frem til 1982, hvor Steffen og Hanne overtager den anden halvdel, og flytter ind på gården, og vi flytter i hus i Ødsted.

Holger B. Juul

Jubilæums- årsmødet

Dansk Slægtsgårdsforening fejrer sit 50 års jubilæum i forbindelse med årsmødet i Vingstedcentret ved Vejle i dagene 25. og 26. maj.

Årsmødet indledes traditionelt med generalforsamlingen og aftenfest. Søndagen byder på en både smuk og interessant tur bl. a. med besøg på Jerlevgården.

I næste nummer af Slægtsgården bringes udførligt program og tilmeldingskupon.

Pris: Ca. 627,50 kr. pr. person med overnatning, ellers ca. 420,50 kr. Hertil kommer transport.

Tilføjelse til artikel i nr. 287

Fru Else Elling, Humlebæk, der i nr. 287 skrev om slægten Berregaard »Fra Kølbygaard til Borreby« har bedt om, at noternel litteraturhenvisninger blev bragt, så læsere kunne se, hvorfra oplysningerne er hentet. Disse henvisninger bringes her.

1. Francis Beckett, Borreby i Danske Herregaarde 1920, 376.
2. August Fjelstrup, Borreby og dets ejere 1909.
3. J. C. Jacobsen, Kølbygaards historie i Historisk Årbog for Thisted Amt 1917.
4. M. Aaberg, Fru Anne Sæe i Historisk Årbog for Thisted Amt 1910. »I sit ægteskab med Berregaard havde Anne Sæe to sønner Kristian og Frederik Berregaard«, 5 o. oberstløjtnant, der 1724 købte Strandet og Ørslev kloster i Fjandsherred død samme år... dernæst sønnen Kmhr. Fr. B. død 1757. Trap VI s. 139.
5. Else Elling, Kølbygaard. Montage fra en svunden tid. Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1988.
6. Hans Ellekilde, Thylands Vidunderlige Folkesagn. Landet mod Nordvest, Thy og Vester Hanherred 1. Bind København 1946.

Returadresse: Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte

Årsmødeudflugter.

*Øverst: 1969. Medlemmer samlet i haven til Sillerupgård. Selve årsmødet var blevet afholdt på Skamlingsbanken.
Nederst: 1972. Årsmødet afholdtes i Ringsted og udflugten gik bl. a. til Englerup Møllegård.*

